

ลีลาภาษากับการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นชาติ และพลเมืองของชาติในเทศนาเสือป่า¹

เปมิกา ภูภากรณ์²สุวัศ มหาวรรการ³

(วันที่รับ: 26 ต.ค. 2566; วันที่แก้ไขเสร็จ: 17 เม.ย. 2567; วันที่ตอบรับ: 18 เม.ย. 2567)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาลีลาภาษากับการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นชาติและพลเมืองของชาติในเทศนาเสือป่า พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผลการศึกษาพบว่าเทศนาเสือป่า มีการใช้ลีลาภาษาในการใช้คำและกลุ่มคำ การใช้ประโยค และการใช้ความเปรียบ ที่นำไปสู่การนำเสนอ ความคิดเกี่ยวกับความเป็นชาติและพลเมืองของชาติ ในด้านการใช้คำและกลุ่มคำ มีการใช้คำที่สื่อสารสำคัญ ของเรื่อง คำแสดงทัศนภาวะ คำหรือสำนวนเชื่อมความแบบเทศนาธรรม และคำเรียกผู้เกี่ยวข้องในบริบทการสื่อสาร ในด้านการใช้ประโยค มีการใช้ประโยคคำถามเชิงวาทศิลป์ ประโยคแสดงเหตุผล และประโยคซ้ำโครงสร้างเน้นย้ำความ และในด้านการใช้ความเปรียบ มีการใช้ความเปรียบแสดงสภาพหรือคุณลักษณะ และความเปรียบแสดงพฤติกรรมหรือการกระทำ การใช้ลีลาภาษาดังกล่าวการนำมาสู่การนำเสนอความคิดเกี่ยวกับความเป็นชาติและพลเมืองของชาติอย่างมีเอกภาพ ได้แก่ ความเป็นชาติไทยประกอบไปด้วย ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ คนไทยต้องรับผิดชอบหน้าที่ของตน เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และเป็นพลเมืองดีของชาติ และคนไทยต้องประพฤติตนตามหลักศีลธรรมเพื่อประโยชน์แก่ประเทศชาติ

คำสำคัญ: เสือป่า ลีลาภาษา ชาตินิยม พุทธศาสนา

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของปริญญาณิพนธ์เรื่อง ลีลาภาษากับการนำเสนอแนวคิดในพระราชนิพนธ์เทศนาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

² นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อีเมล: pemika.por@g.swu.ac.th

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อีเมล: supak@g.swu.ac.th

Language Style and Presentation of Nation and Citizenship Concepts in Desana Sueapa¹

Pemika Pupakorn²

Supak Mahavarakorn³

(Received: October 26, 2023; Revised: April 17, 2024; Accepted: April 18, 2024)

Abstract

This research aims to study the language style and the presentation of nation and citizenship concepts which are illustrated in Desana Sueapa, written by King Vajiravudh. The result found that the language styles that convey the nation and citizenship concepts of Desana Sueapa includes using words and phrases, sentences, and metaphors. In terms of words and phrases, it frequently uses words expressing the essence of the story, words showing modality, words or phrases normally used in Buddhist sermons, and words referring to the relevant persons in the context of communication. As for the sentence usage, it employs rhetorical Interrogative sentences, reasoning sentences, and repetitive structural sentences. It also applies metaphors about condition or feature, and metaphors about behavior or action. The styles cohesively present the nation and citizenship concepts: Thai nation consists of the nation, religion, and monarchy; Thai people must be responsible for their duties, be good Buddhists, and good citizens of the nation; and Thai people must behave according to moral principles for the benefit of the nation.

Keywords: scout, language style, nationalism, Buddhism

¹ This article is part of thesis “Style and Concept Presentation in Desana Written by Kings” for Master of Arts Program, Thai Language, Srinakharinwirot University.

² Student in Master of Arts Program in Thai Language, Srinakharinwirot University

E-mail: pemika.por@g.swu.ac.th

³ Assistant Professor, Department of Thai Language Srinakharinwirot University

E-mail: supak@g.swu.ac.th

บทนำ

เทศนาเสื่อป่าเป็นหนังสือรวมพระบรมราโชวาทซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแสดง ในวันประชุมไหว้พระของเสื่อป่า ณ พระราชวังสนามจันทร์ ตั้งแต่วันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2457 จนถึงวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2458 โดยทรงร่างหัวข้อไว้และแสดงปากเปล่า และมีผู้จดขุเลขตามเพื่อพิมพ์ให้ทันสำหรับ ติดตามอ่านในแต่ละคราว ต่อมาในปี พ.ศ. 2462 พระองค์ได้ทรงตรวจสอบและปรับปรุงอีกครั้งเพื่อพระราชทานให้พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าอาทรทิพย์อาภาพิมพ์แจกเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2463 เนื่องในงานพระเมรุพระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าสุจิตราภรณ์ ในชื่อว่า “เทศนาเสื่อป่า” (เทศนาเสื่อป่า, 2463, คำนำ)

แม้ว่าเทศนาเสื่อป่าจะมีการสั่งสอนหลักศีลธรรมขั้นพื้นฐานของพุทธศาสนา แต่เมื่อพิจารณาเนื้อหาของเรื่องซึ่งแบ่งออกเป็นกัณฑ์ทั้ง 17 กัณฑ์แล้ว พบว่าสาระสำคัญของเทศนาเสื่อป่าไม่ได้อยู่ที่การสั่งสอนธรรมะทั่วไป แต่มุ่งแสดงความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันระหว่างศาสนากับชาติ ตลอดจนนำเสนอความประพฤติที่ควรและไม่ควรกระทำตามหลักคำสอนในพุทธศาสนา เพื่อปลูกฝังให้ผู้รับสารมี “ธรรม” ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำเสนอ ดังจะเห็นได้จากข้อความตอนหนึ่งที่ว่า

ตามธรรมดานักรบไม่ว่าชาติใดภาษาใดต้องมีข้อมุ่งหมายเพื่อเพาะความกล้าหาญ, เพื่อให้รู้สึกว่าการสละชีวิตและเลือดเนื้อเพื่อประโยชน์อะไร; เหตุที่สละถ้าไม่รู้สึกละสำคัญจริงถึงโดนลากเอาตัวไปก็อาจจะวิ่งหนีได้, แต่ที่ไม่วิ่งหนี ก็เพราะรู้สึกถึงความเป็นธรรม และประโยชน์ในการที่จะไปรบ สิ่งที่ทำให้คนมีใจดี ก็คือต้องรู้สึกว่าจะต้องรบให้แก่ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ของเรา, ต้องมีธรรมฝังอยู่ในใจ แต่ธรรมอย่างไรจึงจะทำให้รักชาติได้จริง ไม่ใช่รักพูดเล่น, คือรักจนยอมสละเลือดเนื้อของตัวเองเราได้ (เทศนาเสื่อป่า, 2463, น. 1)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่าเทศนาเสื่อป่ามีนัยการนำเสนอความคิดที่มากกว่าธรรมะทั่วไปในพุทธศาสนา แต่เป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความเป็นชาติและพลเมืองของชาติ สอดคล้องกับที่พระองค์เจ้า อาทรทิพย์อาภาได้กล่าวถึงคุณค่าและประโยชน์ของเทศนาเสื่อป่าไว้ว่า “เมื่อผู้อ่านได้กำหนดข้อความด้วยดีแล้ว ย่อมจะได้รับประโยชน์เป็นเครื่องอบรมโนกรรม ให้รู้จักรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ จะหาหนังสืออื่น เปรียบได้โดยยาก” (เทศนาเสื่อป่า, 2463, คำนำ) ซึ่งสะท้อนว่าเทศนาเสื่อป่าเป็นพระราชนิพนธ์ปลูกใจให้รักชาติ สอดคล้องกับบริบททางสังคมในสมัยดังกล่าวที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปลูกฝังความรู้สึกชาตินิยมในหมู่คนไทย โดยทรงใช้พระราชนิพนธ์และพระบรมราโชวาทในโอกาสต่าง ๆ มีการสร้างสัญลักษณ์เป็นเครื่องปลูกใจ ตลอดจนทรงตั้งกองเสื่อป่าเพื่อฝึกฝนและสร้างความสามัคคี (จุลลา งอนรณ, 2513, น. 122)

ด้วยเหตุที่กล่าวมานี้ การศึกษาแนวคิดของเทศนาเสื่อป่าจึงต้องพิจารณากลวิธีทางภาษาจากตัวบทซึ่งจะนำไปสู่แนวคิดของเรื่อง หนึ่งในเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษากลวิธีทางภาษาที่สัมพันธ์กับการนำเสนอแนวคิด คือ สลีลาภาษา (Style) ลิชและชอร์ต (Leech, Geoffrey N. & Short, Michael H., 2007, pp. 31-32)

อธิบายว่า Style คือวิธีการใช้ภาษาจากการเลือกสรรถ้อยคำ ซึ่งแสดงลักษณะที่โดดเด่นของการใช้ภาษาจากการเลือกใช้ภาษาเฉพาะผู้แต่ง เฉพาะงานเขียนแต่ละประเภท หรือเฉพาะตัวบท โดยที่ศาสตร์ในการศึกษาลีลาภาษาหรือวัจนลีลาจะอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างลีลาและหน้าที่ทางวรรณกรรมหรือหน้าที่ทางสุนทรียะสำหรับการทำความเข้าใจกระบวนการของผลทางวัจนลีลาที่เกิดขึ้นโดยละเอียด

การศึกษาลีลาภาษานับเป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้เห็นแนวคิดของเรื่องที่ถ่ายทอดผ่านการใช้อย่างชัดเจน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาลีลาภาษาในเทศนาเสือป่าและแนวคิดที่สัมพันธ์กับลีลาภาษา ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องความเป็นชาติและพลเมืองของชาติที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำเสนอผ่านการใช้ภาษาในเทศนาเสือป่า

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดลีลาภาษา

การวิเคราะห์ลีลาภาษาในงานวิจัยนี้ใช้กรอบแนวคิดเรื่องลีลาภาษาของลีชและชอร์ท (Leech, G.N. & Short, M.H., 2007, p. 61-64) ที่พิจารณาลีลาภาษาจากการใช้ภาษา 4 ประการ ได้แก่

1) ระบบคำ คือการพิจารณาการใช้คำ เช่น มีการใช้คำชนิดใดเป็นพิเศษ เป็นศัพท์ง่ายหรือซับซ้อน แสดงให้เห็นภาษาย่อยหรือทำเนียบภาษาใดหรือไม่ เป็นสำนวนหรือไม่ มีความหมายอย่างไร และใช้เพื่อจุดประสงค์ใด

2) ระบบไวยากรณ์ คือการพิจารณาว่ามีประโยคประเภทใดมากเป็นพิเศษ โดยอาจแบ่งตามโครงสร้างหรือเจตนาการสื่อสาร นอกจากนั้นยังอาจพิจารณาว่ามีการใช้รูปแบบใดเป็นพิเศษ การเรียงลำดับคำแตกต่างจากบริบทการใช้ภาษาทั่วไปหรือไม่ มีลักษณะพิเศษอย่างไร และทำให้เกิดผลอย่างไร

3) ระบบอรรถาภิธาน คือการพิจารณาสำนวนภาษาที่มีการร้อยเรียงถ้อยคำที่แปลกจากปกติเพื่อทำให้เกิดภาพหรือความหมายพิเศษ เช่น การใช้โวหารภาพพจน์ หรือจินตภาพ

4) บริบทและสัมพันธภาพ คือการวิเคราะห์และตีความข้อมูลที่ได้จากระบบการใช้ภาษาทั้งหมดว่ามีเอกภาพและสัมพันธภาพอย่างไร สื่อนัยยะใด ผู้ประพันธ์แสดงตัวตนอยู่ในฐานะใด ไข่มุมมองแบบใด เป็นต้น

2. แนวคิดของพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยมากมักมีแนวคิดสำคัญที่เกี่ยวข้องและส่งเสริมอุดมการณ์ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นอุดมการณ์ชาตินิยม (nationalism) ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างขึ้นเพื่อปลุกใจคนไทยให้มีความสามัคคีและมีความภาคภูมิใจในชาติของตน โดยมีปัจจัยสนับสนุนคือภัยคุกคามจากการล่าอาณานิคมของประเทศในยุโรปและภัยจากอิทธิพลในทางเศรษฐกิจของชาวจีนในประเทศไทยเป็นปัจจัยสำคัญ (จุลลา งอนรณ, 2513, น. 121-122) เช่น การศึกษาของธงชัย หวานแก้ว (2522) พบว่าบทละครพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการปลูกฝังความรักชาติผ่านการนำเสนอแนวคิดสองแนวคิดหลัก ได้แก่ หน้าที่และความสำคัญของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และหน้าที่ของบุคคลที่มีต่อสถาบัน

หลักทั้งสาม ขณะที่การศึกษาของสิริรัตน์ พุ่มเกิด (2538) พบว่าแนวความคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองที่ปรากฏในงานวรรณกรรมของ “อศวพาหุ” ซึ่งเป็นพระนามแฝงของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีลักษณะของอุดมการณ์ชาตินิยมอันหมายถึง ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ที่พระองค์ทรงสร้างขึ้น แบ่งได้เป็น 4 ประเภคือ การต่อต้านชาวต่างชาติ การสร้างเจตคติเกี่ยวกับลัทธิการปกครอง วิธีการดำเนินชีวิต และการสร้างเจตคติต่อการสงครามและกลยุทธ์ในการรบ นอกจากนั้นการศึกษาของอัญชลี ภูษะภา (2553) เกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างชาติ ยังพบว่าพระมหากษัตริย์ทั้งสองพระองค์ทรงใช้พระราชนิพนธ์ในการสื่อสารพระบรมราโชบายในการสร้างชาติ โดยองค์ประกอบต่าง ๆ ของพระราชนิพนธ์เสนอให้เห็นสาระสำคัญเกี่ยวกับความเป็นชาติ เช่น ประวัติความเป็นมาของชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชน คุณสมบัติของพลเมือง ยิ่งไปกว่านั้น กุสุมา รักษมณี (2533, น. 645) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับเทศนาเสื่อป่าไว้ว่า วรรณคดีดังกล่าวนี้เป็นบทปลูกใจให้เกิดอุดมการณ์ชาตินิยมโดยตรง

จากการทบทวนวรรณกรรม จะเห็นได้ว่าการศึกษาเทศนาเสื่อป่านอกจากจะช่วยสนับสนุนผลการศึกษาที่ผ่านมาเกี่ยวกับแนวคิดในพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว ยังทำให้เห็นอย่างชัดเจนว่าเทศนาเสื่อป่าซึ่งใช้ชื่อว่าเทศนาเหมือนกับการสั่งสอนธรรมะทางศาสนา แท้จริงเป็นพระราชนิพนธ์ที่นำเสนอแนวคิดสำคัญที่เกี่ยวกับความเป็นชาติและพลเมืองของชาติตามแนวทางอุดมการณ์ชาตินิยมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และทำให้เห็นว่าแนวคิดดังกล่าวมีการนำเสนอผ่านลีลาภาษาที่ปรากฏในเทศนาเสื่อป่าได้อย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์ลีลาภาษาในเทศนาเสื่อป่าที่สัมพันธ์กับการนำเสนอแนวคิด
2. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นชาติและพลเมืองที่ดีของชาติในเทศนาเสื่อป่า

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และนำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ภูมิหลังและเนื้อหาของเทศนาเสื่อป่า วิเคราะห์ลีลาภาษาและแนวคิดของเทศนาเสื่อป่า เรียบเรียง สรุป และนำเสนอผลการศึกษา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนี้แบ่งออกเป็นสองส่วน คือ ลีลาภาษาในเทศนาเสื่อป่าที่สัมพันธ์กับแนวคิด และแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นชาติ และพลเมืองของชาติที่ได้จากการศึกษาลีลาภาษาดังกล่าว

1. ลีลาภาษาในเทศนาเสื่อป่าที่สัมพันธ์กับแนวคิด

ผลการศึกษาลีลาภาษาในเทศนาเสื่อป่าที่นี้มุ่งวิเคราะห์และเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ภาษากับการนำเสนอแนวคิดเรื่องชาติและพลเมืองของชาติ ซึ่งจำแนกได้เป็น การใช้คำและกลุ่มคำ การใช้ประโยค และการใช้ความเปรียบ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 การใช้คำและกลุ่มคำ

การใช้คำหรือกลุ่มคำ คือการเลือกสรรคำหรือกลุ่มคำเพื่อมุ่งใจให้เห็นจริงและคล้อยตามแนวคิดของเรื่อง เทศนาเสื่อป่ามีลีลาการใช้คำและกลุ่มคำ ดังนี้

1.1.1 การใช้คำที่สื่อสารสำคัญของเรื่อง

เทศนาเสื่อป่ามีสาระสำคัญที่ทำให้เห็นว่าชาติไทยมีองค์ประกอบของรัฐอย่างสมบูรณ์ โดยที่ความเป็นชาติเชื่อมโยงกับสถาบันศาสนาและพระมหากษัตริย์ เป็นสิ่งที่คนไทยควรรักและหวงแหน และคนไทยควรต้องประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมและตั้งใจทำหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองดี เทศนาเสื่อป่ามีการใช้คำที่สื่อสารสำคัญแบ่งได้เป็น 5 กลุ่ม คือ คำที่เกี่ยวกับชาติ คำแสดงสถานะและบทบาทของบุคคล คำที่เกี่ยวข้องกับศาสนา คำที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม และคำแสดงอารมณ์ความรู้สึก

1) คำที่เกี่ยวกับชาติ

“ชาติ” เป็นคำที่มีความหมายหลักสองกลุ่ม กลุ่มแรกหมายถึงการเกิดและเผ่าพันธุ์ และกลุ่มที่สองมีความหมายเกี่ยวข้องกับประเทศและประชาชน เดิมคำว่า “ชาติ” หมายถึงลักษณะร่วมโดยกำเนิด ขณะที่ “เมือง” หรือ “บ้านเมือง” หมายถึงหน่วยการเมืองหนึ่งหรือดินแดนของกษัตริย์กระทั่งความหมายของชาติเริ่มเคลื่อนไปจากเดิมในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 คำว่าชาติและบ้านเมืองจึงสื่อถึงชุมชนเดียวกันทั้งทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมที่นิยามโดยอำนาจของกษัตริย์ (ธงชัย วินิจจะกูล, 2556, น. 218) การใช้คำที่เกี่ยวกับชาติในที่นี้จึงหมายถึงการใช้คำต่าง ๆ ที่แสดงองค์ประกอบของรัฐและเชื้อชาติ เทศนาเสื่อป่ามีการใช้คำที่เกี่ยวกับชาติได้แก่ คำที่สื่อถึงอาณาเขต คำที่สื่อถึงเชื้อชาติ คำที่สื่อถึงอำนาจในการปกครอง และคำที่สื่อถึงประชากร เพื่อทำให้เกิดความตระหนักถึงความเป็นไทยและความเป็นรัฐของชาติไทย เช่น

เราทั้งหลายไม่มีสักคนเดียวที่จะตั้งใจไปรบพุ่งชิงแดนของผู้อื่น. เราเตรียมพร้อมไว้สำหรับทำการเพื่อเป็นรั้วบ้านของเราต่างหาก (เทศนาเสื่อป่า, 2463, น. 131)

ตั้งแต่เมื่อครั้งคนเรายังไม่รู้จักรักรรรมเหมือนเดิวนี้, เมื่อไปรบตีบ้านเมืองใดได้แล้ว ย่อมทำร้ายเมืองนั้น เผาบ้านเมืองเสียเปล่า, (เทศนาเสื่อป่า, 2463, น. 145-146)

การใช้คำที่สื่อถึงอาณาเขตภายใต้การปกครองของรัฐ คือ “แดน” “บ้าน” “เมือง” และ “บ้านเมือง” ดังตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่าประเทศต่าง ๆ ย่อมมีดินแดนอันเป็นที่อยู่อาศัยให้ความสงบสุขมั่นคงแก่คนในชาติ ขณะเดียวกันก็อาจมีการสู้รบแย่งชิงดินแดนระหว่างชาติต่าง ๆ การใช้คำดังกล่าวสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของอาณาเขตที่คนในชาติเป็นเจ้าของร่วมกัน นำมาซึ่งความรักความหวงแหน

ต้องการปกป้องดินแดนของชาติตน คำว่า “บ้าน” หรือ “บ้านเมือง” จากตัวอย่าง ยังแสดงนัยความสัมพันธ์ใกล้ชิดของคนในชาติ เนื่องจากคำว่า “บ้าน” โดยทั่วไปหมายความถึงที่พักอาศัยของคนในครอบครัว เมื่อนำมาใช้ในบริบทที่หมายถึงอาณาเขตของประเทศ จึงทำให้เกิดความรู้สึกว่าคนทุกคนในชาติเปรียบเสมือนคนในครอบครัวเดียวกัน

ชาติจีนซึ่งเป็นนายของชาวเราเมื่อสองพันปีล่วงมาแล้ว, ชาติขอมที่เคยทำความคับแค้นให้แก่เราจนเลือดตากระเด็น, และพวกพม่ารามัญซึ่งเคยมาข่มเหงชาวเราให้ได้รับความเจ็บทั้งกายและใจเหลือที่พรรณนา ชาติทั้งสามนี้เวลานี้เป็นอยู่อย่างไร ใครๆ ที่มีหูมีตาก็ย่อมจะทราบอยู่เองแล้ว. ส่วนชาติไทย, ซึ่งสำหรับแต่ถูกเพื่อนบ้านข่มเหงมาแทบไม่ขาด, สามารถรักษาชาติของเราให้เป็นไทยอยู่ได้จนถึงบัดนี้ ไม่ใช่เพราะเราตั้งอยู่ในธรรมสุจริตหรือ? (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 112)

เมื่อต่อไปคนในโลกรู้จักพวกเราคนไทยดีมากขึ้นแล้ว, จงช่วยกันทำให้เขาต้องพูดว่า เราชาวไทยเป็นคนชาติหนึ่งซึ่งควรนับว่าเป็นตัวอย่างในความประพฤติอันดีงาม (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 149)

เทศนาเสือป่าใช้คำที่สื่อถึงเชื้อชาติเพื่อแสดงให้เห็นความเป็นตนเอง คือ การเป็นคนไทย และความเป็นอื่น คือ การเป็นคนต่างชาติ สอดคล้องกับวิธีการนิยามตัวตนของชาติสมัยใหม่สองประการ ได้แก่ การนิยามทางตรง (positively) ด้วยธรรมชาติอัตลักษณ์หรือผลประโยชน์ร่วมกันของชาติตน และการนิยามทางกลับ (negatively) ด้วยลักษณะที่แตกต่างไปจากชาติอื่น (ธงชัย วินิจจะกูล, 2556, น. 4) ตัวอย่างแรกกล่าวถึงชาติที่เคยมีอำนาจเหนือกว่าหรือเคยขัดแย้งกับไทยในอดีต ได้แก่ จีน ขอม และพม่ารามัญ ในบริบทที่ว่าชาติเหล่านั้นล้วนได้รับความลำบากต่างไปจากชาติไทยที่ยังรักษาเอกราชไว้ได้ ตัวอย่างถัดมาใช้คำที่สื่อถึงเชื้อชาติได้แก่ “คนไทย” “ชาวไทย” และ “ชาติหนึ่ง” ในบริบทที่ชักชวนให้คนไทยประพฤติดี ทำให้ชาติไทยเป็นที่ชื่นชมของชาติอื่น เพื่อให้เกิดความตระหนักในอัตลักษณ์ความเป็นไทยของคนในชาติร่วมกัน อีกทั้งใช้คำว่า “เรา” ร่วมกับคำว่า “ชาติ” และ “ไทย” เพื่อแสดงความเป็นกลุ่มเดียวกัน เนื่องจากคำว่า “เรา” เป็นสรรพนามแทนตัวผู้พูดซึ่งใช้พูดแทนคนอื่น ๆ ในกลุ่มได้ การใช้คำดังกล่าวจึงช่วยเสริมเรื่องความเป็นเราหรือความเป็นไทยให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ถ้าเข้าใจข้อนี้โดยแจ่มแจ้งแล้วก็คงจะไม่ต้องได้ยินเสียงบ่นอยู่เนือง ๆ ว่าคนมีสติปัญญา^๑รัฐบาล ท่านไม่ชอบเลี้ยง. แท้จริงผู้กล่าวเช่นนี้ย่อมจะลืม (หรือแกล้งทำลืมเสีย) ว่า, เป็นความจำเป็นที่^๒รัฐบาล จะต้องพยายามเลือกเฟ้นคนที่ดีจริง ๆ ไว้ใช้ในราชการ. (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 106)

ฉันทหารผู้ที่ประพฤติผิดด้วยคลองธรรม, หรือผิดด้วยพระราชกำหนดกฎหมายซึ่งมีธรรมเป็น^๓นิติฐานนั้นแล้ว ท่านจึงต้องเอาลงโทษลงอาญาหนักกว่าพลเรือน. (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 111)

เทศนาเสือป่าใช้คำที่สื่อถึงอำนาจในการปกครองที่รัฐมีต่อประชากร ในแง่ของอำนาจอันชอบธรรม หรืออำนาจที่เกิดขึ้นจากการยอมรับ หรือถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย (authority) (จิโรโชค วีระสาย และคณะ, 2551, น. 15) เพื่อทำให้เห็นว่ารัฐบาลของพระมหากษัตริย์มีอำนาจในการบริหารประเทศและควบคุมความประพฤติของประชาชนโดยชอบธรรม ตัวอย่างแรกใช้คำว่า “รัฐบาล” ซึ่งสะท้อนให้เห็นอำนาจของรัฐในการบริหารประเทศโดยชี้ให้เห็นว่ารัฐบาลไม่อาจสนับสนุนผู้ที่มีปัญญาแต่ประพฤติไม่ดีให้ก้าวหน้าในหน้าที่

ราชการอันเป็นหน้าที่ที่รัฐมีต่อประชาชนได้ ขณะที่ตัวอย่างถัดมาใช้คำว่า “พระราชกำหนดกฎหมาย” “นิติฐาน” และ “ลงโทษลงอาญา” ในบริบทที่กล่าวว่าเมื่อทหารทำผิดกฎหมายจะต้องถูกลงโทษหนักกว่าพลเรือน และไม่ให้อยู่ในราชการ ตัวอย่างทั้งสองนี้สะท้อนถึงการใช้อำนาจรัฐผ่านการสนับสนุนหรือลงโทษตามกฎหมาย โดยมุ่งความสงบสุขของส่วนรวม เพื่อให้เกิดความรู้สึกยอมรับในอำนาจปกครองของรัฐดังกล่าว

ต้องเข้าใจว่ารัฐบาลต้องการคนใช้ ที่เป็นที่ควรไว้วางใจได้มากกว่าพาณิชย์การเสียอีก. การกดขี่ข่มเหงประชาชนไม่มีหนทางใดที่จะร้ายไปกว่าการมอบอำนาจไว้ในมือผู้ที่ไม่สมควรจะเป็นที่ไว้วางใจ (เทศนาเสื่อป่า, 2463, น. 106)

คนถึงจะมีวิชาเป็นบัณฑิตแก้วพิเศษปานใดก็ดี, ถ้าไม่เป็นผู้ที่ประพฤติดีสม่ำเสมออยู่แล้ว จะหวัง ได้รับความไว้วางใจแห่งอาณาประชาราษฎร์หาได้ไม่; (เทศนาเสื่อป่า, 2463, น. 106)

เทศนาเสื่อป่าใช้คำที่สื่อถึงประชากรในการแสดงองค์ประกอบสำคัญของรัฐที่จะต้องมีคนอาศัยอยู่เป็น หลักแหล่งถาวรภายในเขตแดน ไม่เร่ร่อน และการใช้อำนาจของรัฐจะต้องกระทำต่อพลเมืองในรัฐ (นพัตถร ฤทธิกาญจน์, 2544, น. 15) ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลที่มีหน้าที่ปกครองประชาชน และประชาชนที่เป็นผู้ถูกปกครองและเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ การใช้คำว่า “ประชากร” และ “อาณาประชาราษฎร์” จากตัวอย่างแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนและรัฐ โดยทำให้เห็นว่ารัฐบาลให้ความสำคัญกับการดูแลประชาชนในชาติไม่ให้ถูกข่มเหงจากการใช้อำนาจรัฐโดยมิชอบ และขณะเดียวกันก็สอนให้ประชาชนและข้าราชการประพฤติดี เพื่อจะได้รับความไว้วางใจต่อไป

2) คำแสดงสถานะและบทบาทของบุคคล

บุคคลในสังคมต่างมีสถานภาพซึ่งเป็นสิ่งแสดงตำแหน่งของบุคคลในกลุ่มสังคม และเป็นที่ยอมรับของสิทธิและหน้าที่ และต่างมีบทบาทอันหมายถึงการทำหน้าที่หรือใช้สิทธิตามสถานภาพของบุคคลนั้น ๆ ให้เกิดผล (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2530, น. 226-227) เทศนาเสื่อป่าใช้คำแสดงสถานะและบทบาทของบุคคล ได้แก่ คำแสดงลำดับชั้นทางสังคม คำแสดงความสัมพันธ์ทางเครือญาติ คำแสดงตำแหน่งหรืออาชีพ และคำแสดงกิจการหน้าที่ เพื่อเน้นย้ำถึงสถานะและบทบาทของบุคคลในสังคม และปลูกฝังให้ทุกคนในสังคมทำหน้าที่ของตน รวมถึงหน้าที่ต่อชาติบ้านเมืองในฐานะพลเมืองของชาติ อันจะทำให้ประเทศชาติสงบสุขรุ่งเรือง ดังตัวอย่าง

มีหน้าข้าพระพุทธเจ้าของเราได้ประสูติในตระกูลกษัตริย์, ทั้งข้างฝ่ายพระบิดาและข้างฝ่ายพระมารดาเป็นกษัตริย์ทั้งคู่, เรียกตรงได้ว่าอุกโทสุชาติ, ผู้มีชาติเสมอกันทั้งข้างฝ่ายบิดาและข้างฝ่ายมารดา, เป็นข้อที่ทำให้นับถือสูงขึ้นอีกชั้นหนึ่ง (เทศนาเสื่อป่า, 2463, น. 46)

ถ้าเราเป็นผู้ดีแล้วไม่ประพฤติอยู่ในธรรม, เราจะเป็นลูกเจ้าพระยานาหมื่น, หรือแม้จะเป็นลูกเจ้านาย ก็ไม่พ้นเป็นคนชั่ว...ถ้าเราประพฤติชั่วเรียบร้อยเหมือนกันแล้ว, เราก็ดีเท่ากับท่านเจ้าพระยาที่นั่งอยู่ ข้างหน้าเราเหมือนกัน. (เทศนาเสื่อป่า, 2463, น. 135)

เทศนาเสื่อป่าใช้คำแสดงลำดับชั้นทางสังคม เพื่อนำมาสู่การยอมรับชนชั้นทางสังคม รวมถึงสถานะและบทบาทหน้าที่ที่เกิดจากสถานภาพนั้น ๆ สอดคล้องกับลักษณะของสังคมไทยที่มีลำดับชั้น ขณะเดียวกันก็

ปลูกฝังให้คนทุกคนประพฤตินไปในทางที่ถูกต้องเพื่อประโยชน์แก่ตนเองและสังคมส่วนรวมไม่ว่าจะอยู่ในชนชั้นใด ตัวอย่างข้างต้นใช้คำว่า “กษัตริย์” ในการกล่าวถึงพระพุทธเจ้าและพระบิดา เพื่อทำให้เกิดความรู้สึกเคารพยกย่องสถานะที่สูงส่งของพระพุทธเจ้าและสื่อนัยว่ากษัตริย์เป็นชนชั้นที่เป็นที่เคารพนับถือ ซึ่งช่วยสร้างความรู้สึกยึดมั่นศรัทธาในพุทธศาสนาและจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ตัวอย่างถัดมาใช้คำแสดงลำดับชั้นทางสังคมทำให้เห็นว่า แม้ในสังคมจะมีชนชั้นที่แตกต่างกันอยู่ แต่การเป็นคนดีไม่เกี่ยวกับชนชั้น แม้คนที่ได้ชื่อว่าเป็นชนชั้นสูง คือเป็น “ผู้ดี” เป็นลูกของ “เจ้าพระยานาหมื่น” หรือ “เจ้านาย” หากทำผิดศีลธรรมก็คือคนชั่ว ขณะเดียวกันหากเราอยู่ในธรรมก็มีชีวิตไม่ต่างจาก “ท่านเจ้าพระยา” การใช้คำดังกล่าวสอนให้คนทุกชนชั้นประพฤตินเป็นคนดี พร้อมกับเข้าใจการมีอยู่ของลำดับชั้นทางสังคมว่าไม่ได้เป็นสิ่งที่ตัดสินความดีของบุคคล

จึงเปนน่าที่ของเราทั้งหลายที่เป็นเชื้อชาตินี้กรบต้องรักษาพระศาสนาอันนี้ให้คงอยู่ในเมืองไทยอีกต่อไป, ต้องรักษาไว้เพื่อให้เปนมรดกแก่ลูกหลานของเราทั้งหลาย. ให้เขารักษากันไปยั่งยืน, เปนเกียรติยศแก่ชาติของเราชั่วกาลปาวสาน. (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 74)

ความเป็นไทยของเราอย่าง 1 ความมั่นคงของชาติเราอย่าง 1 พระศาสนาของเราอย่าง 1 สามอย่างนี้ ปู่ย่าตายายของเราได้ยอมสละเลือดเนื้อและชีวิตเพื่อป้องกันแล้ว, เราทั้งหลายผู้เปนนุทรหลาน ย่อมมีหน้าที่ ๆ จะต้องทำให้สมควรที่บุทรหลานของท่าน ต้องไม่ให้มีผู้ใดว่าได้. (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 150-151)

เทศนาเสือป่ามีการใช้คำแสดงความสัมพันธ์ทางเครือญาติในการแสดงสายสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดของคนในชาติ ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเสมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน เพื่อนำมาสู่การเน้นย้ำบทบาทหน้าที่ที่เกิดจากความสัมพันธ์ดังกล่าวในฐานะพลเมืองร่วมชาติไทย เช่น คำว่า “ลูกหลาน” จากตัวอย่างที่สอนให้รักษาพุทธศาสนาไว้เป็นมรดกให้ลูกหลานรักษาต่อไป คำว่า “ลูกหลาน” ในที่นี้หมายถึง คนที่สืบเชื้อสายคือคนไทยรุ่นหลัง ทำให้เห็นว่าคนในชาติต้องรักษาและสืบทอดหน้าที่ในการรักษาพุทธศาสนาจากรุ่นสู่รุ่น เช่นเดียวกับตัวอย่างถัดมาที่ใช้คำว่า “ปู่ย่าตายาย” และ “บุทรหลาน” ที่หมายถึงบรรพบุรุษของชาติและคนรุ่นหลังเพื่อสร้างความรู้สึกหวงแหนและต้องการปกป้องชาติและศาสนาโดยเชื่อมโยงกับความรู้สึกรักใคร่ผูกพันระหว่างคนร่วมชาติเสมือนเป็นคนในครอบครัว

ที่กล่าวนี้ก็อยู่ในส่วนเรื่องข้าราชการบางคนซึ่งมีหน้าที่รับราชการรักษาพระราชมหาราช. นอกจากที่ รักษาพระราชมหาราช เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ทำพระราชมหาราชให้องคมนตรีขึ้น, เช่น เจ้าพนักงานสรรพากร, พวกเก็บภาษี, หรือสาธารณะทรัพย์อย่างกรมกองหมายเป็นต้น, พวกเหล่านี้ในขณะเมื่อไปเก็บภาษีอากร, หรือถ้าเก็บตามท่อนุญาตตามทางราชการเช่นนี้ไม่นับว่าเปนชะโมย, (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 137)

ผู้ที่เปนนักรบควรจะรู้สึกตัวว่า การที่กินเหล้าเปนที่เสื่อมเสียแก่หน้าที่, และจะทำให้สดีพันเพื่อน, ร่างกายทรุดโทรม. (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 120)

การใช้คำแสดงตำแหน่งหรืออาชีพในเทศนาเสื่อป่าแสดงให้เห็นว่าทุกคนต่างมีตำแหน่งหรืออาชีพ ซึ่งกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคคล เพื่อเน้นย้ำให้พลเมืองมีความรับผิดชอบในตำแหน่งงานนั้น ๆ ซึ่งจะนำมาสู่ประโยชน์แก่ส่วนรวม คำแสดงตำแหน่งจากตัวอย่างแรก ได้แก่ “ข้าราชการ” “เจ้าพนักงานสรรพากร” และ “พวกเก็บภาษี, หรือสาธารณะทรัพย์” แสดงให้เห็นว่าตำแหน่งที่กล่าวมานี้มีความรับผิดชอบในการเก็บภาษีหรือเงินที่ทางการอนุญาตโดยสุจริตตามที่ได้รับมอบอำนาจจากรัฐ ขณะที่ตัวอย่างถัดมาแนะนำให้นักรบเลิกดื่มเหล้า โดยใช้คำว่า “นักรบ” ซึ่งเป็นคำแสดงตำแหน่งอาชีพที่มีหน้าที่ในการปกป้องรักษาชาติบ้านเมือง เพื่อเน้นย้ำสถานภาพที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมที่บุคคลพึงกระทำ

การบวชให้โอกาสได้เล่าเรียนได้มากขึ้น เพราะเหตุว่าได้มีเวลาวางนั้งจากหน้าที่การงานซึ่งทำอยู่โดยปรกติ, มีเวลาสำหรับใช้ในการเล่าเรียนทางพระศาสนาได้เต็มที่, ถ้ายังคงทำการงานอยู่ตามหน้าที่ด้วยและเรียนด้วย การเรียนย่อมเกิดแก่เวลาซึ่งใช้ทำหน้าที่ธรรมดาของเรา (เทศนาเสื่อป่า, 2463, น. 87)

แท้จริงพระพุทธเจ้าของเราย่อมทรงเข้าพระทัยอยู่ดี ว่าการป้องกันชาติบ้านเมืองเป็นความจำเป็นโดยแท้, และผู้ที่มีหน้าที่กระทำกิจการเช่นนั้นจะนับว่าเป็นบุคคลที่ประกอบภาระเลี้ยงชีพโดยไม่ชอบธรรมนั้นหาไม่ได้ (เทศนาเสื่อป่า, 2463, น. 131)

เทศนาเสื่อป่ามีการใช้คำแสดงกิจการหน้าที่ เพื่อแสดงให้เห็นว่าบุคคลในสังคมต่างมีหน้าที่การงานของตนซึ่งจะสัมพันธ์กับสถานภาพของบุคคลนั้น ๆ รวมถึงกิจการหน้าที่ที่พลเมืองมีต่อชาติ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างข้างต้นที่ใช้คำว่า “หน้าที่” และ “การงาน” ในการแนะนำให้ผู้ที่ต้องการบวชคำนึงถึงหน้าที่การงานก่อนที่จะคิดบวชเรียน เช่นเดียวกับตัวอย่างถัดมาที่ใช้คำว่า “หน้าที่” และ “กิจการ” ในการกล่าวถึงการป้องกันชาติบ้านเมืองว่าเป็นความจำเป็นซึ่งไม่นับว่าเป็นการทำอาชีพที่ไม่เป็นธรรม แต่เป็นหน้าที่ที่พึงกระทำเพื่อชาติของตน

3) คำที่เกี่ยวข้องกับศาสนา

ศาสนาเป็นสิ่งที่สำคัญที่ช่วยขัดเกลาคิดใจของคนในสังคมและแสดงถึงความเป็นชาติตามทัศนะของเทศนาเสื่อป่า เทศนาเสื่อป่าใช้คำที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น ศาสนา ศาสดา คัมภีร์ นักบวช ศาสนิกชน เพื่อสร้างการรับรู้ถึงการดำรงอยู่ของศาสนาที่แต่ละชนชาตินับถือแตกต่างกัน รวมถึงความสำคัญของศาสนาสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยเฉพาะพุทธศาสนาซึ่งเทศนาเสื่อป่านำเสนอว่าเป็นศาสนาที่ดีที่สุดและเป็นศาสนาของไทย เพื่อโน้มน้าวให้คนในชาติยึดมั่นในพุทธศาสนา ประพฤติตนตามหลักศีลธรรม และภูมิใจในความเป็นพุทธศาสนิกชนไทย

หลักสำคัญก็มีอยู่อันเดียวที่ตรงว่า “อย่าเบียดเบียนซึ่งกันและกัน,” และบรรดาศาสนาทั้งปวงย่อมมีศีลและคำสั่งสอนในทางธรรมจรรยา เพื่อความปรารถนาอันเดียวกันเหมือนกันหมด, (เทศนาเสื่อป่า, 2463, น. 104)

ในชั้นต้นเมื่อชาวยุโรปยังไม่รู้จักพุทธศาสนารู้จักแต่ศาสนาอะหะหมัด ถึงกับได้ลงในหนังสือคัมภีร์ของเขาในคำอ้อนวอนพระเจ้าว่า; “ขอให้พระเจ้าผู้ทรงพระกรุณาจงได้โปรดให้ข้าพเจ้าทั้งหลายรอดพ้นจากมาร, จากผู้ร้าย, และจากอ้ายแขกอะหะหมัด; มาตอนหลังมีข้อความ

เพิ่มเติมว่า; อ้ายแขกมะหะหมัดแลบรรดามิงฉาปฏิฐิทั้งหลาย. มีพวกถือศาสนาพุทธเป็นอาทิ.”
(เทศนาเสือป่า, 2463, น. 58)

ตัวอย่างข้างต้นกล่าวถึง “ศาสนา” ในบริบทที่ว่าศาสนาทั้งปวงมีศีลและคำสอนห้ามไม่ให้เบียดเบียนกัน เพื่อให้คนในสังคมเกิดศรัทธาในศาสนาและปฏิบัติตามคำสอนนั้น และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข ตัวอย่างถัดมากล่าวว่าเมื่อชาวยุโรปยังไม่รู้จัก “พุทธศาสนา” รู้จักแต่ “ศาสนามะหะหมัด” ก็ได้เขียนคำอ้อนวอน “พระเจ้า” ใน “หนังสือคัมภีร์” ว่าขอให้ช่วยให้รอดพ้นจากแขกที่นับถืออิสลาม เมื่อรู้จักศาสนาพุทธแล้วจึงขอให้รอดพ้นจากพวกที่นับถือ “ศาสนาพุทธ” ด้วย สื่อให้เห็นว่าวิธีการสอนศาสนาของชนชาติยุโรปเป็นการกีดกันและตีเตียนศาสนาอื่นรวมถึงพุทธศาสนาด้วยความเกลียดกลัว ซึ่งเป็นวิธีการที่ไม่ดี เพื่อโน้มน้าวไม่ให้คนไทยหันไปนับถือศาสนาของต่างชาติ แต่ให้นับถือพุทธศาสนาของไทยเอง

เมื่อท่านทั้งหลายผู้มีสติปัญญาแลเห็นแล้วว่าศาสนาพระพุทศศาสนาไม่ใช่ศาสนาที่เลว, เป็นศาสนาที่ดีพอสมควรที่คนชีวิไลซ์จะถือได้เช่นนี้แล้ว, ในวันนี้ข้าพเจ้าเห็นเป็นโอกาสจึงได้ขยายข้อซึ่งมีอยู่ในใจนานแล้ว, คือข้อที่ว่าศาสนาเป็นของสำหรับชาติแท้ ๆ (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 63)

ตัวอย่างข้างต้นใช้คำว่า “ศาสนาพระพุทศศาสนา” และ “ศาสนา” ในการนำเสนอภาพของพุทธศาสนาในฐานะศาสนาที่ดีซึ่งผู้ที่เจริญแล้วควรจะนับถือ เพื่อสนับสนุนให้คนไทยตั้งมั่นในพุทธศาสนา และเชื่อมโยงไปถึงความคิดที่ว่าศาสนาเป็นของสำหรับชาติ เพื่อให้คนไทยซึ่งส่วนใหญ่ไม่นับถือพุทธศาสนาเกิดความภูมิใจในชาติของตนที่นับถือศาสนาที่ดี

4) คำที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม

ศีลธรรม คือ ความประพฤติที่งดงามที่ชอบ ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีวะ โดยศัพท์แปลว่า “ธรรมคือศีล” ซึ่งหมายถึงธรรมในระดับศีล เพราะศีลเป็นธรรมอย่างหนึ่ง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2561, น. 427) เทศนาเสือป่าใช้คำที่เกี่ยวกับศีลธรรมเพื่อปลูกฝังให้คนไทยประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมตามหลักพุทธศาสนา ทำให้คนในชาติเป็นพลเมืองที่ดีและมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งของชาติไทยที่ได้ชื่อว่าเป็นชาติที่มีศีลธรรม ดังตัวอย่าง

ในที่นี้ข้าพเจ้าจะกล่าวตามความในศาสนาของเรา, ซึ่งมีหลักสอนให้เรารักษาความสุจริตในไตรทวาร, คือประพฤติดีทั้ง 3 สถาน. (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 118)

ชาติใดไร้ธรรมสุจริต, เขากำลังวังชาเที่ยวข่มเหงคนเนรภัยเพื่อนบ้าน, ถึงแม้ผู้มีกำลังจะได้ชัยชนะก็ดี แต่จะได้รับความสรรเสริญของโลกนั้นหามิได้ (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 112)

ชาติใดมีพลเมืองที่ประพฤติอยู่ในทำนองคลองธรรมมากที่สุด ชาตินั้นแหละเป็นชาติที่ “ชีวิไลซ์” แท้จริง ความ “ชีวิไลซ์” จะอยู่ที่การแต่งกายเอาอย่างฝรั่งหรือเอาความประพฤติสำมะเลเทเมา ของฝรั่งมาเป็นแบบแผนนั้นหามิได้. (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 113)

ตัวอย่างแรกใช้คำที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม คือ “ความสุจริต” ซึ่งหมายถึงความประพฤติดีเพื่อโน้มน้าวให้ผู้รับสารคล้อยตามคำสอนของเทศนาเสื่อป่าที่สอนให้ประพฤติดีทั้งสามด้านตามหลักของพุทธศาสนา คือ ประพฤติดีทั้งกาย วาจา ใจ และตัวอย่างต่อมาใช้คำว่า “ธรรมสุจริต” ซึ่งหมายถึง ความประพฤติชอบด้วยธรรม ในการกล่าวถึงชาติที่ใช้กำลังข่มเหงชาติอื่นว่า “ไร้ธรรมสุจริต” สื่อนัยว่าชาติที่รุกรานผู้อื่น แม้จะมีอำนาจแต่ก็ปราศจากธรรมและจะไม่ได้รับการสรรเสริญ เพื่อสอนให้คนไทยรักษาธรรมและภูมิใจในชาติของตนที่มีศีลธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เช่นเดียวกับตัวอย่างที่ใช้คำว่า “ธรรม” เพื่อเน้นย้ำว่าความ “ซื่อสัตย์” หรือความเจริญของชาติอยู่ที่การรักษาธรรมของพลเมืองในชาตินั้น ๆ ทำให้เกิดความตั้งใจในการประพฤติตนเป็นคนดีของชาติต่อไป

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาสำหรับชาติเรา, เราจำเป็นต้องถือด้วยความกตัญญูต่อบิดามารดา และโคตรวงศ์ของเรา, (เทศนาเสื่อป่า, 2463, น. 62)

เพราะฉะนั้นเป้าหมายที่ของเราผู้ที่ได้รับคำสั่งสอนโดยความกรุณาของท่าน, แล้วควรต้องประพฤติกตัญญูรู้คุณพระพุทธเจ้าที่ทรงเป็นผู้นำหนทางให้เราแลเห็นสิ่งที่ตั้งงาม (เทศนาเสื่อป่า, 2463, น. 149)

ศีลธรรมที่สำคัญของเทศนาเสื่อป่า คือ ความกตัญญู ซึ่งหมายถึงการรู้คุณท่าน ตัวอย่างแรกใช้คำว่า “ความกตัญญู” เพื่อโน้มน้าวให้คนไทยยึดมั่นในพุทธศาสนา โดยเห็นแก่ “บิดามารดาและโคตรวงศ์” อันหมายถึงบรรพบุรุษของไทย สัมพันธ์กับการรักษาความเป็นชาติของไทยในฐานะชาติที่นับถือพุทธศาสนา และตัวอย่างต่อมาใช้คำว่า “ประพฤติกตัญญูรู้คุณ” โดยสอนว่าเราต้องกตัญญูต่อพระพุทธเจ้าที่มี “ความกรุณา” สอนให้เราประพฤติดี การใช้คำดังกล่าวนอกจากจะทำให้เกิดศรัทธามั่นคงต่อพุทธศาสนาแล้ว ยังชี้ให้เห็นบุญคุณของบรรพบุรุษและพระพุทธเจ้าที่เชื่อมโยงกับการตั้งมั่นในศาสนาของชาติด้วย

5) คำแสดงอารมณ์ความรู้สึก

การใช้คำแสดงอารมณ์ความรู้สึกเป็นการใช้คำที่มีผลต่อความรู้สึก ทำให้เกิดความเชื่อถือคล้อยตาม และเกิดอารมณ์ร่วมได้ง่าย เทศนาเสื่อป่ามักมีการใช้คำแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่เชื่อมโยงกับชาติ เพื่อกระตุ้นความรู้สึกรักและหวงแหนในชาติ เกิดศรัทธาและความภาคภูมิใจในการเป็นพุทธศาสนิกชนและเป็นคนไทย รวมทั้งเพื่อชี้ให้เห็นว่าการประพฤติตนเป็นพลเมืองดีตามที่เทศนาเสื่อป่าสอนจะนำมาซึ่งความสุข เช่น

ขอท่านทั้งหลายจงจำคำข้าพเจ้าไว้, คงจะมีความสุขทั้งกายและใจต่อไป ทั้งในบัดนี้และบัดหน้า (เทศนาเสื่อป่า, 2463, น. 225)

ความรักดีซึ่งเราทั้งหลายมีต่อสมเด็จพระบรมศาสดาของเรานั้นย่อมมี เพราะเรารู้สึกพระคุณอันยิ่งใหญ่ของท่าน; เรารู้สึกพระคุณซึ่งมีอยู่แก่เราทั้งหลาย, ทรงพระเมตตาหวังพาเราทั้งหลายให้ข้ามห้วงแห่งความทุกข์ไปได้; ข้อนี้เป็นข้อซึ่งจับใจเราทั้งหลาย ทำให้เราทั้งหลายรู้สึกรัก และความรักอันนี้บันดาลให้เราทั้งหลายเกิดความรักดีในใจ (เทศนาเสื่อป่า, 2463, น. 42-43)

ตัวอย่างแรกใช้คำว่า “ความสุข” ซึ่งเป็นความรู้สึกที่พึงปรารถนามาจูงใจให้ผู้รับสารมองเห็นประโยชน์สุขที่ตนจะได้รับ ทำให้ซึมซับเชื่อถือคำสอนของเทศนาเสื่อป่าที่มุ่งขัดเกลาความประพฤติของพลเมืองในชาติได้โดยง่าย

ขณะที่การใช้คำแสดงอารมณ์ความรู้สึกในตัวอย่างถัดมา ได้แก่ “ความรักดี” “จับใจ” “รู้สึกรัก” และ “ความรัก” เป็นการแสดงอารมณ์ความรู้สึกต่อสมเด็จพระบรมศาสดาซึ่งหมายถึงพระพุทธเจ้า ทำให้ผู้รับสารโดยเฉพาะพุทธศาสนิกชนไทยรู้สึกซาบซึ้งคล้อยตามจนเกิดความรักยึดมั่นศรัทธาในพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาของชาติ จากความรู้สึกสำนึกในพระคุณของพระพุทธเจ้าอย่างแท้จริง

เหตุนี้คนไทยซึ่งรักชาติไทยจริง ควรที่ต้องตั้งหน้าบ่าเพียรช่วยกันรักษารัชมณเฑียรราชให้ มั่นคงอยู่ต่อไป, (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 113)

การใช้คำว่า “รัก” ในตัวอย่างข้างต้น เป็นการใช้คำแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่กระตุ้นจิตสำนึกร่วมของคนไทยให้รักชาติ ซึ่งนอกจากจะเป็นการปลุกใจรักชาติโดยตรงแล้ว ยังส่งเสริมความตั้งใจในการรักษารัชมณเฑียรราชตามที่เทศนาเสือป่านำเสนอ ซึ่งช่วยสร้างจิตสำนึกของพลเมืองดีที่รักในความเป็นชาติของไทยได้ต่อไป

1.1.2 การใช้คำแสดงทัศนภาวะ

คำแสดงทัศนภาวะ (modality) คือ คำประเภทต่าง ๆ ที่สะท้อนทัศนะของผู้พูดต่อความเป็นไปได้ หรือความเชื่อในเรื่องบางเรื่อง เช่น อาจ น่าจะ ต้อง ควร เชื่อว่า แน่นนอน ทัศนภาวะจำแนกได้สองลักษณะ ได้แก่ ทัศนภาวะปริชาน คือ ทัศนะเกี่ยวกับความแน่นอนหรือความสงสัย ซึ่งแสดงให้เห็นความรู้ของผู้พูดเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในเรื่องต่าง ๆ ของโลก และทัศนภาวะปริพธ คือ ทัศนะเกี่ยวกับภาวะหน้าที่ การอนุญาต และการสั่งห้าม ซึ่งแสดงให้เห็นความคิดของผู้พูดเกี่ยวกับสิ่งที่คนเราควรประพฤติอันผูกโยงกับความรู้เกี่ยวกับศีลธรรม ระเบียบทางสังคม รวมถึงอำนาจหน้าที่ของผู้พูด (Saeed, 2003, p. 135-138) เทศนาเสือป่าใช้คำแสดงทัศนภาวะ เพื่อทำให้เชื่อว่าความคิดหรือเหตุการณ์ที่นำเสนอเป็นความจริง และเพื่อโน้มน้าวให้ผู้รับสารประพฤติดีและกระทำการที่เทศนาเสือป่าปลุกฝัง โดยเฉพาะหน้าที่ในฐานะพุทธศาสนิกชนคนไทย เช่น

ศาสนาทุก ๆ ศาสนาซึ่งประจำประเทศย่อมเป็นศาสนาที่เหมาะสมแก่ภูมิประเทศนั้น; คือศาสนาอย่างเช่นศาสนาพระพุทธตามลัทธิที่ไทยเรานับถืออยู่ ก็เหมาะสมแก่ภูมิประเทศของเรา, (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 15)

คนทั้งหลายในโลกที่เขายู่ไกล คงได้ทราบกิตติศัพท์ เห็นเราประพฤติเรียบร้อย, ตั้งอยู่ในศีลในธรรม ไม่เบียดเบียนกัน, เขาก็จะว่าเมืองนี้ดีจริง, เมืองนี้ “ซีวิไลซ์” จริง! (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 117)

ตัวอย่างแรกใช้คำว่า “ย่อม” แสดงให้เห็นว่าความคิดว่าศาสนาของแต่ละประเทศย่อมเหมาะสมกับภูมิประเทศนั้นเป็นความจริง เพื่อสื่อเน้นว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เหมาะสมกับประเทศไทยจริง และตัวอย่างถัดมาใช้คำว่า “คง” แสดงการคาดคะเนผลจากการที่คนไทยประพฤติเรียบร้อยตั้งอยู่ในศีลธรรมว่า คนในโลกจะเห็นว่า ประเทศไทยดีและ “ซีวิไลซ์” จริง เพื่อจูงใจให้คนไทยประพฤติดีโดยเห็นแก่ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ชาติของตน

ข้อสำคัญมีอยู่อย่างเดียวว่า ต้องพร้อมใจกันจงรักภักดีต่อพระพุทธเจ้า, ต้องพยายามปฏิบัติตาม คำที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนนั้นอย่างดีที่สุดที่เราจะพึงปฏิบัติได้. (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 72)

และถ้าบังเกิดความจำเป็นซึ่งเราทั้งหลายจะต้องจับอาวุธขึ้นเพื่อป้องกันชาติ, ศาสนา, พระมหากษัตริย์ ของเราแล้วไซ้, เราทั้งหลายจะต้องตั้งใจกระทำการโดยประกอบด้วยความตั้งใจ เมตตามากที่สุดที่จะเป็นไปได้; (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 131)

เทศนาเสือป่าใช้คำแสดงทัศนภาวะแสดงสิ่งที่จะต้องทำหรือควรทำ เพื่อสื่อถึงหน้าที่และ พฤติกรรมที่คาดหวังจากคนไทย คำว่า “ต้อง” และ “จะพึง” ในตัวอย่างแรก แสดงให้เห็นหน้าที่ที่ต้องจงรักภักดี และพยายามประพฤติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าเท่าที่ควรทำได้ เพื่อโน้มน้าวให้มั่นคงในพุทธศาสนาและ ประพฤติดีตัวอย่าง ถัดมา ใช้คำว่า “จะต้อง” และ “ต้อง” สื่อถึงหน้าที่ที่คนไทยต้องกระทำ คือการสู้รบเพื่อปกป้องชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ พร้อมกับเน้นย้ำว่าจะต้องตั้งใจกระทำด้วยความเมตตาที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ แสดงให้เห็นว่าหน้าที่ในการรบเกิดจากเจตนาเพื่อรักษาชาติ ไม่ใช่เพื่อเบียดเบียนผู้อื่น

1.1.3 การใช้คำหรือสำนวนแบบเทศนาธรรม

คำหรือสำนวนเชื่อมความแบบเทศนาธรรมของพระสงฆ์โดยมากมีที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤต ดังที่ อัสนี พูลรักษ์ (2562, น. 470) กล่าวว่า สำนวนภาษาบาลีสันสกฤตเป็นองค์ประกอบในวรรณคดีร้อยแก้วไทย ที่ใช้ภาษาทำเนียบพิเศษจนกลายเป็นขนบการใช้ภาษาในวรรณคดีร้อยแก้วกลุ่มหนึ่ง เช่น จารึก หรือพระธรรมเทศนา เทศนาเสือป่าใช้คำหรือสำนวนแบบเทศนาธรรมเพื่อสร้างลักษณะถ้อยคำสำนวนที่คล้ายคลึงกับเทศนาของพระสงฆ์ ที่คนไทยคุ้นเคยสอดคล้องกับการใช้ชื่อเรื่องราวเทศนา ทำให้ผู้รับสารคล้อยตามได้ง่าย และช่วยให้การนำเสนอ เนื้อหาถ้อยคำต่าง ๆ มีความเชื่อมโยงสอดคล้องกัน โดยไม่ทำให้เกิดความสับสน เช่น

เพราะฉะนั้นเราทั้งหลายที่เปนนักรบ, เสือป่าก็ดี, ทหารก็ดี, ที่มีหน้าที่กิจการเร่งรัดก็ต้องใช้สมอง ให้โปร่ง, อย่างน้อยต้องทำตามคำสั่งของนายให้มั่นคง. (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 148-149)

พระพุทธรูปก็ดี, พระเจดีย์ก็ดี, เป็นวัตถุอย่างหนึ่ง ๆ ซึ่งทำไว้ให้เป็นเครื่องหมาย, เพื่อให้ปรากฏ และ เห็นด้วยตา, ให้เป็นเครื่องเตือนใจให้ระลึกถึงกิจ ซึ่งเราทั้งหลายควรจะทำปฏิบัติ, (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 153)

คำว่า ...ก็ดี ...ก็ดี สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นสำนวนที่เกิดจากการแปลคำเชื่อม “วา” ที่แปลว่า “หรือ” “หรือว่า” ซึ่งทำหน้าที่แจกแจงรายละเอียดหรือแสดงเนื้อความให้เลือกในภาษาบาลีมาเป็นภาษาไทย (อัสนี พูลรักษ์, 2562, น. 206-207) สำนวนดังกล่าวพบได้ในร้อยแก้วบางกลุ่ม รวมถึงในพระธรรมเทศนา ซึ่งเทศนาเสือป่ามีการใช้สำนวน ...ก็ดี...ก็ดี ในลักษณะเดียวกัน ตัวอย่างแรกใช้คำว่า “เสือป่าก็ดี, ทหารก็ดี,” แสดงให้เห็นว่า ทั้งเสือป่าและทหารต่างก็เป็นมีหน้าที่เป็นนักรบซึ่งต้องทำตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาด้วยกันทั้งสิ้น ขณะที่ ตัวอย่างถัดมาใช้คำว่า “พระพุทธรูปก็ดี, พระเจดีย์ก็ดี” แสดงตัวอย่างของศาสนวัตถุที่เป็นสิ่งเตือนใจให้ ประพฤติในสิ่งที่ควรทำ คือการประพฤติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าอันเป็นสาระสำคัญของพุทธศาสนา

ควรเชื่อว่าพวกคนขาวต้องถือศาสนาคริสต์, คนขาวไปถืออย่างอื่นเขาจะถูกฉนไ, ถ้าคนผิวเหลือง อย่างเราไปถือศาสนาคริสต์ จะมีคนรักใคร่คบหลังอยู่ก็แต่พวกครูสอนศาสนา คือ มิชชันนารี เท่านั้น, คนอื่นเขาถูกฉนไ. (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 62)

ความมีสมาชิกดีมีประโยชน์แก่คณะฉันใด ความมีพลเมืองดีย่อมเพิ่มพูนเกียรติคุณของชาติ บ้านเมืองฉันนั้น. (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 112)

คำว่า ...ฉันใด...ฉันนั้น เป็นหนึ่งในสำนวนของประโยคนานความ ...ใด...นั้น ซึ่งมักใช้ถ่ายทอดเนื้อความ ที่เป็นสุภาพ คำคม หรือข้อคิดเตือนใจ โดยใช้ในการเปรียบเทียบ (อัสนี พูลรักษ์, 2562, น. 186) ตัวอย่างแรก ใช้ “...ฉันใด ...ฉันนั้น” เปรียบเทียบว่าคนผิวขาวถูกคนผิวขาวที่ไม่นับถือศาสนาคริสต์เหมือนกับที่ถูกคนผิวเหลืองที่ไปนับถือศาสนาคริสต์ เพื่อโน้มน้าวใจคนไทยที่เป็นคนผิวเหลืองให้มั่นคงในพุทธศาสนา อันเป็นสิ่งที่แสดงความเป็นชาติของตน ขณะที่ตัวอย่างถัดมาแสดงให้เห็นว่าการมีสมาชิกดีมีประโยชน์แก่คณะ เช่นเดียวกับการมีพลเมืองดีที่เพิ่มพูนเกียรติคุณของชาติ เพื่อจูงใจให้ผู้รับสารประพฤติตนเป็นคนดีเพื่อเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และเพื่อเกียรติของชาติบ้านเมือง การใช้สำนวนดังกล่าวช่วยให้เข้าใจสาระสำคัญของเนื้อความได้อย่างชัดเจน และเชื่อถือคล้อยตามได้เป็นอย่างดี

1.1.4 การใช้คำเรียกผู้เกี่ยวข้องในบริบทการสื่อสาร

การสื่อสารจำเป็นต้องมีผู้ส่งสารและผู้รับสารซึ่งมีอิทธิพลต่อการเลือกสารหรือวิธีการสื่อสาร โดยที่ทั้งสองฝ่ายอาจอยู่ในบริเวณเดียวกันหรือไม่ก็ได้ และการสื่อสารนั้นอาจเจาะจงผู้รับสารหรือไม่ก็ได้ (ปราณี กุลละวณิช และคณะ, 2540, น. 3-4) เทศนาเสือป่ามีการใช้คำเรียกผู้เกี่ยวข้องในบริบทการสื่อสารที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่เสือป่า ในลักษณะที่สร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และทำให้การนำเสนอแนวคิดของเรื่องมีความน่าเชื่อถือ โดยใช้คำเรียกผู้ส่งสารว่า “ข้าพเจ้า” และใช้คำเรียกผู้รับสารที่หลากหลาย ทั้งคำเรียกผู้รับสารทั่วไปและคำเรียกที่เฉพาะเจาะจงตำแหน่งหน้าที่ เช่น “ท่าน” “ท่านทั้งหลาย” “เสือป่าทั้งหลาย” ดังตัวอย่าง

เสือป่าทั้งหลายควรไตร่ตรองดูในใจในสมองของตนเอง, ตั้งใจไตร่ตรองดูเมื่อเห็นว่าเข็มทิศใดดี ท่านทั้งหลายจงเลือกเอาเข็มทิศที่ถูกดีกว่า, คงจะช่วยเรือของท่านข้ามห้วงแห่งความทุกข์ไปสู่ความสุข พ้นโศกโรกทั้งหลายได้. ข้าพเจ้าจะเป็นพระก็ไม่ใช่, จะเป็นศาสตาก็ไม่ใช่; ข้าพเจ้าเป็นเสือป่าคน 1 ซึ่งพูดโดยความเห็น (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 13)

การใช้คำเรียกผู้รับสารด้วยตำแหน่ง คือ “เสือป่าทั้งหลาย” ทำให้เสือป่าที่ฟังพระบรมราโชวาทอยู่ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ในการเป็นเสือป่าของตน ส่วนคำว่า “ท่าน” และ “ท่านทั้งหลาย” เป็นสรรพนามบุรุษที่สองที่สุภาพ ทำให้ผู้รับสารตระหนักว่าคำสอนนี้เป็นคำสอนสำหรับตนโดยตรงและทำให้ผู้รับสารคำนึงถึงเกียรติที่ตนได้รับ ช่วยให้เกิดความกระตือรือร้นตั้งใจฟังและพยายามปฏิบัติตาม ขณะที่การใช้คำเรียกผู้ส่งสารว่า “ข้าพเจ้า” ซึ่งเป็นคำแทนตัวผู้พูดที่เป็นทางการ เมื่อนำมาใช้ในบริบทการสื่อสารที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นผู้พูดโดยตรง จะทำให้ผู้อ่านผู้ฟังเชื่อถือคล้อยตามได้โดยง่าย เพราะเห็นว่าเป็นคำสอนโดยตรงจากพระมหากษัตริย์ซึ่งอยู่ในสถานะอันควรแก่การเคารพเชื่อถือ

แต่ก่อนที่จะระลึกถึงศาสนาของเรา เราจะต้องจำไว้ว่า ถ้าแม้เป็นพุทธศาสนิกชน เราควรต้องรู้ว่า ข้อสำคัญที่เราถือคืออะไร? (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 153)

ถ้าเมื่อความประพฤติไม่สมกับผู้ที่ถือพระพุทธศาสนาเช่นนี้แล้ว ย่อมทำให้โลกดูหมิ่นเราทั้งหมด; ไม่ใช่ข้าพเจ้าคนเดียวจะเป็นผู้อาย, ท่านทั้งหลายที่นั่งอยู่ในนี้ทุกคนต้องรับความอายเท่ากัน กับข้าพเจ้า ข้าพเจ้าก็คนไทยคนหนึ่ง, ท่านก็คนไทยด้วยกันทั้งนั้น ต้องรับความอายด้วยกัน เช่นนี้แล้วจำเป็นต้องมีมานะ. (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 92)

เทศนาเสือป่ามักใช้คำว่า “เรา” เป็นคำเรียกทั้งผู้ฟังและผู้พูด ทำให้ผู้รับสารรู้สึกเป็นฝ่ายเดียวกับผู้ส่งสาร จากตัวอย่างมีการใช้คำว่า “เรา” เพื่อทำให้เห็นว่าทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารต่างเป็นพุทธศาสนิกชนที่ควรต้องรู้หลักธรรมในพุทธศาสนาเหมือนกัน และเป็นคนไทยที่ต้องประพฤติตนให้เหมาะสมไม่ให้ผู้อื่นมาดูหมิ่นได้เหมือนกัน จึงทำให้ผู้รับสารเกิดจิตสำนึกร่วมในฐานะพุทธศาสนิกชนไทยและเชื่อถือคล้อยตามคำสอนได้โดยง่าย

1.2 การใช้ประโยค

เทศนาเสือป่ามีการใช้ประโยคที่นำไปสู่แนวคิดสำคัญสามประการ ได้แก่ ประโยคคำถามเชิงวาทศิลป์ ประโยคแสดงเหตุผล และประโยคซ้ำโครงสร้างเน้นย้ำความ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.2.1 ประโยคคำถามเชิงวาทศิลป์

เทศนาเสือป่าใช้ประโยคคำถามเชิงวาทศิลป์ในการนำเสนอประเด็นสำคัญต่าง ๆ ของเรื่อง เพื่อชักนำความคิดของผู้อ่านให้คล้อยตามความคิดที่เรื่องต้องการสื่อสารผ่านคำตอบที่อาจจะบงไว้ในเรื่องโดยตรง หรือผ่านคำตอบผู้อ่านสามารถตีความได้จากตัวบท

ถึงแม้เราจะนิยมความศิวิไลซ์ของฝรั่งไปถือคริสต์ศาสนา, นึกหรือว่าเราจะนิยมนับถือเรา ? แท้จริงต้องเปลี่ยนผิวก่อนเขาจึงจะเชื่อ; เหตุฉนี้ข้าพเจ้าเห็นว่าท่านทั้งหลายเป็นเพื่อนไทยด้วยกัน, อย่างไรก็ตามเราก็ก๊ม ผิวกองเราไม่ได้!... เมื่อเปนเช่นนี้ควรหรือเราจะเปลี่ยน? ไม่ควรเลย! (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 62)

การใช้ประโยคคำถามที่ว่าหากเราเปลี่ยนไปนับถือคริสต์ศาสนา คิดว่าฝรั่งจะนิยมนับถือเราหรือไม่ และคำถามที่ว่าเราควรเปลี่ยนศาสนาหรือไม่ เป็นประโยคคำถามเชิงวาทศิลป์ที่ชี้ให้เห็นประเด็นเรื่องศาสนากับสีผิวที่สื่อถึงเชื้อชาติ เพื่อนำไปสู่ความคิดว่าคนไทยไม่ควรเปลี่ยนไปนับถือคริสต์ศาสนา เพราะแม้เราจะเปลี่ยนศาสนาได้แต่ก็ไม่สามารถเปลี่ยนผิวหรือชาติของตนได้ การใช้ประโยคคำถามนี้เป็นการโน้มน้าวให้คนไทยมั่นคงในพุทธศาสนาที่เป็นศาสนาของชาติและเน้นย้ำอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติด้วยสีผิว ซึ่งทำให้รู้สึกถึงความต่างระหว่างคนไทยและคนต่างชาติ นำมาซึ่งการตระหนักถึงความเป็นไทยอย่างชัดเจน

ที่เขาศาสนาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนานึง ถูกหรือไม่ถูก? ผู้ที่พูดเช่นนั้นเป็นผู้ที่ไม่ได้ศึกษา พระพุทธศาสนาจริง, และฝรั่งเขาพูดเช่นนั้นโดยสำหรับจะให้แลเห็นว่าศาสนาของเรามีที่บกพร่อง. ฝ่ายไทยเราซึ่งได้ฟังคำพูดเช่นนั้นมา ก็นั่งตอบเขาไม่ได้, เพราะเหตุใด? ไทยเราจะไปรับคำนี้มา, ที่จะ ได้ฟังคำติเตียนอันนี้มา, มักเปนนักเรียนที่ได้ไปเรียนในยุโรป ซึ่งไม่ได้รู้ศาสนาของตนเองเสียก่อน (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 63)

ตัวอย่างข้างต้นใช้ประโยคคำถามว่าที่เขารู้ว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนานิ่งนิ่งถูกหรือไม่ ชี้ให้เห็นว่ามีผู้พยายามกล่าวหาพุทธศาสนาว่าเป็นศาสนาที่สอนไม่ให้ทำอะไร เพื่อที่จะโต้แย้งว่าผู้ที่กล่าวเช่นนั้นไม่ได้ศึกษาพุทธศาสนาจริง ๆ แต่เป็นฝรั่งที่ต้องการตีเตียนศาสนาของไทย พร้อมทั้งใช้ประโยคคำถามว่าคนไทยที่ฟังคำพูดเช่นนี้ตอบไม่ได้เพราะเหตุใด เพื่อนำไปสู่คำตอบที่ว่าคนไทยไม่สามารถตอบโต้คำกล่าวหาเหล่านั้นได้ เป็นเพราะไม่รู้จักศาสนาของตนเอง การใช้ประโยคคำถามดังกล่าวจึงเป็นการเตือนให้คนไทยมั่นคงในพุทธศาสนา ไม่คล้อยตามคำตีเตียนของฝรั่ง และรู้จักศึกษาพระธรรมคำสอนให้เข้าใจจริงสามารถปกป้องศาสนาของชาติได้

ทั้งถ้าบ่าวเป็นคนเหลวไหลเป็นนักเลงล้ามะเลเทเมา ก็เสียชื่อถึงนายด้วยมิใช่หรือ? ก็เมื่อบุคคลซึ่งรักชื่อเสียงของตนไม่พอใจใช้บ่าวที่ประพฤติน่าติเตีดังกล่าวนั้น, เหตุไฉนเล่าจะเกณฑ์ให้รัฐบาลใช้คนที่ไม่พยายามจะประพฤติดีมาจاری? รัฐบาลก็ต้องรักษาเกียรติคุณชื่อเสียงเหมือนกัน และยิ่งกว่าบุคคลเสียอีกด้วยซ้ำ. (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 107)

ประโยคคำถามว่าบ่าวที่เหลวไหลทำให้ผู้เป็นนายชื่อไปด้วยใช่หรือไม่ เป็นคำถามเชิงวาทศิลป์ที่ผู้ฟังย่อมรู้คำตอบอยู่แล้วว่าความประพฤติของบ่าวย่อมส่งผลต่อชื่อเสียงของนาย และคำถามที่ว่าเหตุใดจึงต้องการให้รัฐบาลใช้คนที่ไม่พยายามประพฤติชอบ เป็นคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ เพราะไม่มีเหตุผลใดที่รัฐบาลจะต้องทำเช่นนั้น เนื่องจากรัฐบาลย่อมต้องหาผู้ที่ประพฤติดีมาทำงานเพื่อไม่ให้เสียชื่อเสียงเช่นเดียวกับคนทั้งหลาย ประโยคคำถามดังกล่าวจึงเป็นการชี้แจงเรื่องการเลือกคนของรัฐบาล และสอนให้คนทั่วไปรวมถึงข้าราชการประพฤตินในทางที่ถูกต้อง เพื่อความก้าวหน้าในหน้าที่การงานและชื่อเสียงที่ดีของหมู่คณะและชาติ

1.2.2 ประโยคแสดงเหตุผล

เทศนาเสือป่าใช้ประโยคแสดงเหตุผลทั้งในรูปแบบประโยคความรวมและประโยคความซ้อน เพื่อให้การนำเสนอเนื้อหาของเรื่องมีความเป็นเหตุเป็นผลหนักแน่นน่าเชื่อถือ ที่สอดคล้องกับแนวคิดสำคัญของเรื่อง เช่น

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทอดพระเนตรเห็นว่า ถ้าขึ้นปล่อยให้เป็นตามที่กล่าวแล้ว ในไม่ช้าพระศาสนาของเราจะเสื่อมทรามไม่มีทางแก้ได้, จึงทรงตั้งธรรมยุติกนิกายขึ้น. (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 71)

แท้จริงพวกที่ขโมยเทศเอาผ้าเหลืองเป็นเครื่องห่มกันตัวและปกปิดความชั่วเขากล่าวแล้วนั้น ควรนับว่าเป็นผู้ร้ายอย่างชั่วช้า, หากควรที่จะกรุณาอย่างใดไม่, เพราะเป็นผู้ที่มีได้ทำคุณประโยชน์ อย่างไรก็ดี คงให้แต่โทษร้ายเท่านั้น. เพราะฉะนั้นคุณหัตถ์ที่บำรุงคนจำพวกนี้ก็เหมือนอุดหนุนโจร ให้ปล้นพระศาสนาและอุดหนุนผู้ร้ายที่ทำลายเกียรติคุณของชาติ (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 79)

ตัวอย่างแรกใช้ประโยคความรวมแสดงเหตุผลอธิบายการตั้งธรรมยุติกนิกายว่าเป็นไปเพื่อป้องกันไม่ให้พุทธศาสนาเสื่อมทราม เพื่อให้เข้าใจเจตนาที่ดีของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการตั้งธรรมยุติกนิกาย และทำให้เห็นบทบาทที่สำคัญของพระมหากษัตริย์ในการทำนุบำรุงพุทธศาสนา ตัวอย่างถัดมา

ใช้ประโยชน์ความชอบแสดงเหตุผลที่เราไม่ควรสนับสนุนผู้ที่บวชเพื่อทำเรื่องทุจริต โดยทำให้เห็นว่าการสนับสนุนคนกลุ่มนี้เป็นการทำลายพุทธศาสนาและเกียรติของชาติ เพื่อสอนให้พุทธศาสนิกชนไทยเลือกเคารพบำรุงเฉพาะพระสงฆ์ที่ประพฤติดี และสื่อว่าความประพฤติของพระสงฆ์และคนในชาติมีผลต่อชื่อเสียงของชาติด้วย

ที่แท้ไทยว่าชั่วแล้วฝรั่งก็ว่าชั่วเหมือนกัน เพราะแท้จริงฝรั่งกับเราก็ก่อนไม่ผิดแผกแปลกกัน, ต่างแต่ผิวเท่านั้น; แต่ใจก็คล้ายกัน, มันสมองเมื่อเรียนแล้ว ก็ต้องรู้ทันกันหมด, เพราะฉะนั้นคำที่ สำหรับแก้ตัวว่าสิ่งนั้นเราประพฤติตามอย่างฝรั่งนั้น ที่จริงไม่ต้องตามอย่างเขาก็ได้ เราพึงเสียเราตัวเองและเลือกสิ่งสมควรประพฤติ (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 138)

ตัวอย่างข้างต้นมีการใช้ประโยชน์ความชอบอธิบายเหตุผลสองชุด ประโยคชุดแรกทำให้เห็นว่าสิ่งที่ไทยถือว่าไม่ดีก็เป็นสิ่งที่ฝรั่งถือว่าไม่ดีเหมือนกัน เพราะคนไทยมีความสามารถในการเรียนรู้และมีจิตใจที่ไม่ต่างจากฝรั่ง ทำให้เห็นว่าการทำผิดโดยอ้างว่าเป็นการทำตามฝรั่งนั้นไม่สมเหตุสมผล ประโยคชุดถัดมาแสดงให้เห็นว่าการที่ไทยและฝรั่งไม่ได้มีความแตกต่างกันนั้น ทำให้คนไทยก็ไม่จำเป็นต้องทำตามฝรั่ง เพียงแต่ประพฤติสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมในทัศนะของสังคมไทยก็เพียงพอ ประโยคทั้งสองนี้เป็นการสร้างความภาคภูมิใจในการเป็นคนไทยที่ไม่ได้ด้อยไปกว่าฝรั่ง และสอนให้ประพฤติดนเนินคนดีตามบรรทัดฐานของสังคมไทยอย่างเหมาะสม

1.2.3. ประโยคซ้ำโครงสร้างเน้นย้ำความ

ประโยคซ้ำโครงสร้างเน้นย้ำความ เป็นการนำประโยคที่มีโครงสร้างสมดุลกันมาใช้กับความคิดที่มีความสำคัญเท่ากัน เทศนาเสือป่าใช้ประโยคซ้ำโครงสร้างเน้นย้ำความเพื่อเน้นย้ำความคิดที่ต้องการนำเสนอให้มีความหนักแน่น สื่อความที่สอดคล้องสนับสนุนกัน ตัวอย่างเช่น

แต่หากพระพุทธเจ้าของเรารับสั่งว่า เรื่องเหล่านี้ควรประพฤติเพื่อเป็นประโยชน์ของเราทั้งหลาย, เพื่อเป็นนิจจธรรมของเรา เพราะเป็นธรรมอันดี; ฝ่ายเขาว่าต้องประพฤติตามพระเจ้า, ถ้าไม่ประพฤติตามเช่นนั้นพระเจ้าต้องหักคอ (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 30)

การที่จะตัดมือเด็กสำหรับจะไม่ให้ทันถืออาวุธยิงต่อไป ไม่ใช่วิสัยของพุทธศาสนิกชน; การที่เอาคนแก่ตรึงประตูประจานไม่ใช่วิสัยของเรา; การที่จะเอาผู้หญิงยืนประจานดูเขาฆ่าผัวหรือพ่อของเขาก็ไม่ใช่วิสัยของเรา. (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 132)

ประโยคซ้ำโครงสร้าง “พระพุทธเจ้าของเรารับสั่งว่า... ฝ่ายเขาว่า...” ในตัวอย่างแรก เป็นการเปรียบเทียบระหว่างพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นศาสดา “ของเรา” กับ “ฝ่ายเขา” ซึ่งหมายถึงศาสดาของศาสนาอื่น โดยแสดง วิธีการสอนที่แตกต่างกันในนามวลี “ว่า...” ของทั้งสองประโยค ทำให้เห็นว่าขณะที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้ เราทำดีเพื่อประโยชน์ของเรา ศาสนาอื่นกลับบังคับให้ทำตามด้วยความกลัว เพื่อให้เห็นว่าพุทธศาสนาของไทยดีกว่าศาสนาของชาติอื่น ตัวอย่างถัดมาใช้ประโยคซ้ำโครงสร้าง “การที่... ไม่ใช่วิสัยของพุทธศาสนิกชน การที่... ไม่ใช่วิสัยของเรา การที่... ก็ไม่ใช่วิสัยของเรา” โดยแสดงการกระทำที่โหดร้ายปราศจากคุณธรรมด้วยอาการต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในภาวะสงครามในนามวลี “การที่...” ของแต่ละประโยค เพื่อเน้นย้ำ

ว่าการกระทำที่โหดร้ายไม่ใช่นิสัยของ “เรา” คือพุทธศาสนิกชนไทย ทำให้เห็นวานิสัยของคนไทยจะต้องมีความเมตตากรุณา และสอนให้คนไทยยึดมั่นศีลธรรมในการทำหน้าที่ของตนอยู่เสมอแม้ในการสงคราม

ขอให้จงปรากฏแก่โลกบ้างว่าเราจะตั้งใจรักษาชาติ, เราจะตั้งใจรักษาศาสนา, เราจะตั้งใจรักษา พระมหากษัตริย์ของเรา, (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 150)

การใช้ประโยคซ้ำโครงสร้าง “เราจะตั้งใจรักษา...” ต่อกันสามประโยคข้างต้น โดยที่กรรมของแต่ละประโยค คือ “ชาติ” “ศาสนา” และ “พระมหากษัตริย์” ตามลำดับ และมีคำว่า “ของเรา” ต่อย้าย สะท้อนความคิดว่า ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เป็นสิ่งสำคัญที่แสดงความเป็นชาติของไทยและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ผู้ที่รักและตั้งใจจะรักษาชาติจึงต้องรักษาศาสนาและพระมหากษัตริย์ให้คงอยู่ พร้อมกับเน้นย้ำให้คนไทยตระหนักถึงหน้าที่ของตนในการรักษาทั้งสามสิ่งนี้ให้คงอยู่ต่อไป

1.3 การใช้ความเปรียบ

ความเปรียบคือการนำสิ่งหนึ่งมาเปรียบเทียบกับอีกสิ่งเพื่อแสดงลักษณะของสิ่งนั้น ๆ ให้เห็นชัดเจน ซึ่งไม่จำกัดเฉพาะภาพพจน์อุปลักษณ์หรืออุปมา แต่รวมถึงภาษาภาพพจน์อื่น ๆ ที่มีการใช้สิ่งหนึ่งแทนอีกสิ่งหนึ่ง เทศนาเสือป่ามีการใช้ความเปรียบเพื่อนำไปสู่การนำเสนอความคิด ดังนี้

1.3.1 ความเปรียบแสดงสภาพหรือคุณลักษณะ

เทศนาเสือป่าใช้ความเปรียบแสดงสภาพหรือคุณลักษณะเพื่อทำให้มองเห็นคุณสมบัติของสิ่งที่กล่าวถึงอย่างชัดเจนสอดคล้องกับแนวคิดของเรื่อง ทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น

พระพุทธเจ้าเปรียบเหมือนคนนำทาง, ซึ่งชูประทีปขึ้นส่องให้เราได้แลเห็นหนทางได้ถนัด.... ประทีปนี้คือพระธรรม. ผู้ใดที่ใส่ใจฟังธรรม เมื่อเวลาเทศน์ก็ดี, หรือเวลาอ่านหนังสือก็ดี, ได้ชื่อว่า เป็นคนฉลาดรู้จักเดินเข้าหาดวงไฟ. (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 99-100)

ความเปรียบข้างต้นเปรียบพระพุทธเจ้ากับคนนำทาง เปรียบพระธรรมกับประทีป และเปรียบผู้ที่เฝ้าในธรรมกับคนที่รู้จักเดินเข้าหาดวงไฟ สื่อว่าพระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ที่สั่งสอนธรรมะซึ่งจะนำไปสู่ทางที่ถูกต้องเพื่อโน้มน้าวให้ “เรา” คือคนไทย เกิดศรัทธาในพุทธศาสนาและตั้งใจเรียนรู้พระธรรมคำสอน ซึ่งจะทำให้ประเทศชาติมีพลเมืองดีตามบรรทัดฐานของสังคมชาวพุทธ เกิดความสงบสุขต่อไป

ต้องเข้าใจว่าพระพุทธศาสนาในเวลานี้ไม่มีแห่งใดในโลกที่จะถือจริงรู้จริงเท่าในเมืองไทยเรา เมืองไทยเปรียบเหมือนป้อมอันใหญ่ ซึ่งเปนแนวที่สุดของพระพุทธศาสนา. แนวที่ 1 แนวที่ 2 ร้อยหรือเต็มที่แล้ว, ยิ่งแต่แนวที่ 3 และแนวที่สุด, คือเมืองไทย. (เทศนาเสือป่า, 2463, น. 72-73)

ตัวอย่างข้างต้นเปรียบเมืองไทยกับป้อมแสดงความหมายว่าชาติไทยเป็นที่มั่นสุดท้ายที่ปกป้องพุทธศาสนา ขณะที่ชาติพุทธศาสนิกชนชาติอื่น ๆ ถูกทำลายไปแล้ว ดังนั้นหากชาติไทยถูกทำลาย พุทธศาสนาก็จะเป็นอันตรายไปด้วย ความเปรียบดังกล่าวเป็นการเชื่อมโยงความเป็นไทยเข้ากับพุทธศาสนา และเตือนให้คนไทยระลึกถึง

หน้าที่ในการปกป้องประเทศชาติ ทั้งนี้ จะสังเกตได้ว่า “ป้อม” คือที่มั่นทางทหาร การใช้ความเปรียบดังกล่าว จึงมีนัยว่าการเสียสละตนในการรบเพื่อชาติเป็นวิธีหนึ่งในการรักษาพุทธศาสนาด้วย

1.3.2 ความเปรียบแสดงพฤติกรรมหรือการกระทำ

เทศนาเสียด่าใช้ความเปรียบแสดงพฤติกรรมหรือการกระทำ ทำให้เห็นความประพฤติกวีควรทำและไม่ควรทำอย่างชัดเจน เพื่อให้รู้จักแยกแยะสิ่งที่ดีและไม่ดี ตลอดจนโน้มน้าวใจให้ทำในสิ่งที่ดี เช่น

เราทั้งหลายจะจับเป็นจับดาบป้องกันชาติไทย เอาตัวของเราเป็นรั้วบ้านของเราเอง เพื่อป้องกันสิ่งที่เรารัก, หรือสิ่งที่เราถนอมมาตั้ง 3 ตั้ง 4 พันปีแล้วนั้น, ไม่ให้เสื่อมเสียไปเพราะมีผู้มาแย่งชิง (เทศนาเสียด่า, 2463, น. 150)

ความเปรียบจากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นความหมายที่ลึกซึ้ง เพราะรั้วบ้านเป็นสิ่งที่ป้องกันบ้านอันตรายจากภายนอก การเปรียบการต่อสู้เพื่อป้องกันชาติกับการเอาตนเป็นรั้วบ้านในที่นี้จึงแสดงให้เห็นภาพการเสียสละตนเพื่อส่วนรวมของทหารนักรบหรือคนไทยทั้งหลายที่ต่อสู้เพื่อชาติอย่างชัดเจน ยิ่งไปกว่านั้นยังสื่อว่าชาติเป็นเสมือนบ้านที่เราเฝ้ารักและถนอมรักษา ทำให้เกิดความรู้สึกผูกพันรักชาติยิ่งขึ้น

เมื่อในที่สุดวินิจฉัยอย่างไรแล้ว จึงตั้งมั่นอยู่ในความภักดินั้น; ภักดีต่อพระเหมือนที่ท่านภักดีต่อเจ้าอยู่แล้วฉะนั้น (เทศนาเสียด่า, 2463, น. 43)

ถ้าเมื่อใดต้องการที่พึ่งก็ให้ระลึกถึงพระรัตนตรัย, คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์, เหมือนนักรบที่จะออกไปรบ ระลึกถึงและเพ่งดูธงชัยเฉลิมพลฉะนั้น (เทศนาเสียด่า, 2463, น. 95)

ตัวอย่างแรกเปรียบการภักดีต่อพระกับการภักดีต่อ “เจ้าอยู่หัว” คือ พระมหากษัตริย์ เพื่อสอนให้คนไทยตั้งมั่นในพุทธศาสนา ขณะเดียวกันก็สื่อด้วยว่า คนไทยต้องจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์เป็นพื้นฐานอยู่แล้ว และตัวอย่างถัดมาเปรียบการการยึดถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะกับการที่นักรบยึดถือธงชัยเฉลิมพลเป็นที่พึ่ง โดยธงชัยเฉลิมพลเป็นธงไตรรงค์ที่สื่อถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รวมเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นไทย การใช้ความเปรียบดังกล่าว จึงทำให้เข้าใจได้ชัดเจนว่า การปกป้องรักษาพุทธศาสนาเป็นสิ่งสำคัญ และสื่อนัยว่าการปกป้องรักษาพุทธศาสนาเท่ากับการรักษาความเป็นชาติไทยให้ดำรงอยู่

2. แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นชาติและพลเมืองของชาติ

จากการวิเคราะห์ลีลาภาษาของเทศนาเสียด่าทั้งการใช้คำ ประโยค และความเปรียบ ที่ร้อยเรียงกันอย่างมีเอกภาพสม่ำเสมอสอดคล้องกันและสัมพันธ์กับบริบทการสื่อสารที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานโอวาทแก่เสียด่าในวันประชุมไหว้พระและบริบทของยุคสมัยที่มีการส่งเสริมอุดมการณ์ชาตินิยม พบแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นชาติและพลเมืองของชาติ ดังนี้

2.1 ความเป็นชาติไทยประกอบไปด้วย ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

เทศนาเสื่อป่านำเสนอแนวคิดที่ว่า ชาติไทยประกอบไปด้วย ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตามอุดมการณ์ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาขึ้นเพื่อตอบสนองลัทธิชาตินิยมในไทยในการปลุกใจคนไทยให้มีความสามัคคีและภาคภูมิใจในประเทศชาติของตน (จุลลา งอนรณ, 2513, น. 121-122) โดยทรงมีพระราชดำริว่าการพัฒนาประเทศให้เจริญมั่นคงเป็นปึกแผ่น นอกจากต้องปฏิรูปประเทศในด้านต่าง ๆ แล้ว จำเป็นต้องปลุกฝังจิตสำนึกร่วมของประชาชนในชาติด้วย (ภัชราพร ช่างแก้ว, 2530, น. 104)

เทศนาเสื่อป่าแสดงให้เห็นความเป็นชาติที่มาจากการกำเนิดและจิตสำนึกร่วมว่า คนไทยมีเชื้อสายเดียวกัน เป็นเครือญาติที่ใกล้ชิดกัน และเป็นเพื่อนร่วมชาติเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากการใช้คำที่สื่อถึงเชื้อชาติและคำที่แสดงความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เช่น “คนไทย” “ปู่ย่าตายาย” “เพื่อนไทย” รวมถึงการใช้คำเรียกผู้เกี่ยวข้องในบริบทการสื่อสารที่แสดงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นว่าชาติยังหมายถึงประเทศและประชาชน สะท้อนถึงลักษณะของรัชชาติสมัยใหม่ที่มีเขตแดนชัดเจนและมีเพียงรัฐเดียวครอบครอง อันเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นเมื่อลัทธิอาณานิคมในประเทศตะวันตกได้แผ่อิทธิพลเข้ามา (เสกสรรค์ โกเศศ, 2557, น. 1) ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากการใช้คำที่สื่อถึงอาณาเขต อำนาจในการปกครอง รวมถึงลำดับชั้นทางสังคมที่สัมพันธ์กับระบบการปกครองของประเทศ

เทศนาเสื่อป่านำเสนอว่า ศาสนาเป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นชาติ โดยศาสนาของชาติไทยคือ พุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาที่ดีที่สุด ดังข้อความที่ว่า “ข้าพเจ้ารู้สึกด้วยความแน่ใจว่า คนเราทุกคนจำเป็นต้องมีศาสนา, และเปนครุฑมา เพราะเหตุที่ข้าพเจ้าเองนับถือพระพุทธศาสนา ก็ย่อมจะต้องเห็นว่าพระพุทธศาสนาดีกว่าศาสนาใด ๆ ในโลก” (เทศนาเสื่อป่า, 2463, น. 4) และ “เพราะเหตุฉะนั้นเปนครุฑมาจึงเป็นที่เราทั้งหลายผู้เป็นไทยจะต้องตั้งมั่นอยู่ในศาสนาพระพุทธซึ่งเป็นศาสนาของชาติเรา” (เทศนาเสื่อป่า, 2463, น. 63-64) ลีลาภาษาในเทศนาเสื่อป่าสื่อให้เห็นความสำคัญของพุทธศาสนาที่ยึดโยงกับชาติไทยอย่างสม่ำเสมอ เช่น การใช้คำที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา การใช้ประโยคซ้ำโครงสร้างเปรียบเทียบให้เห็นว่าศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่ดีหรือใช้ความเปรียบเพื่อจูงใจให้เกิดศรัทธามั่นคงในพุทธศาสนา เป็นต้น

เทศนาเสื่อป่ายังทำให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประกอบของชาติ และเป็นผู้นำชาติไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ดังจะเห็นได้จากการใช้คำว่า “พระมหากษัตริย์” ในบริบทร่วมกับคำว่าชาติและศาสนา ใช้ประโยคแสดงเหตุผลหรือความเปรียบที่เชื่อมโยงชาติและศาสนาเข้ากับพระมหากษัตริย์ หรือการใช้คำเรียกผู้เกี่ยวข้องในบริบทการสื่อสารคือพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะผู้ส่งสารอย่างชัดเจน โดยเน้นย้ำว่าพระองค์ทรงเป็นพุทธศาสนิกชนและผู้นำของชาติ ดังข้อความที่ว่า “ถ้าเป็นเช่นนั้นได้แล้วจะเป็นที่พอใจของข้าพเจ้า ผู้ที่เริ่มชักชวนท่านทั้งหลายมาสู่คณะอันตั้งใจดีต่อชาติไทย และตั้งใจดีต่อชาติบ้านเมืองไม่ว่าเป็นชาติใด. เช่นนี้จึงจะสมแก่เราซึ่งเป็นผู้นำตามรอยในพระบาทสมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ ผู้ที่ทรงพระมหากรุณาแก่มนุษย์ทั้งหลายหาที่เปรียบมิได้.” (เทศนาเสื่อป่า, 2463, น. 132)

แนวคิดที่ว่าความเป็นชาติไทยประกอบไปด้วย ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ นับเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกร่วมกันของประชาชนในชาติว่า คนไทยทุกคนมีเชื้อสายร่วมกันและอาศัยอยู่ร่วมกันในดินแดนเดียวกัน นับถือพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน และอยู่ใต้พระบรมโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์เหมือนกัน ทำให้คนในชาติเกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นำมาซึ่งความรักและหวงแหนประเทศชาติของตนได้

2.2 คนไทยต้องรับผิดชอบหน้าที่ของตน เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และเป็นพลเมืองดีของชาติ

เทศนาเสื่อป่านำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของคนไทยว่า คนไทยต้องรับผิดชอบหน้าที่ของตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และเป็นพลเมืองดีของชาติ แนวคิดเรื่องหน้าที่ของพลเมืองนับเป็นส่วนหนึ่งในการควบคุมบุคคลของรัฐด้วยอุดมการณ์ โดยปลูกฝังให้ประชาชนทำตามบทบาทที่รัฐกำหนด สอดคล้องกับแนวคิดของอัลตุสเซร์เกี่ยวกับกลไกทางอุดมการณ์ที่รัฐใช้ควบคุมบุคคลผ่านสิ่งที่ยากต่อการจับต้องหรือมองเห็น เช่น อุดมการณ์ในศาสนา วรรณกรรม ศิลปะ การเลี้ยงดูในครอบครัว สื่อสารมวลชน (สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 2560, น. 192)

แนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของคนไทยในเทศนาเสื่อป่านำเสนอว่า หน้าที่ของบุคคลคือหน้าที่ในการทำงานตามตำแหน่งหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบโดยสุจริต หน้าที่ของพุทธศาสนิกชนคือหน้าที่ในการมีศรัทธามั่นคงในพุทธศาสนาและปกป้องรักษาพุทธศาสนาของชาติให้ยั่งยืน ด้วยการบำรุงสงฆ์ที่ปฏิบัติตามพระวินัยและการเรียนรู้ธรรมะของพระพุทธเจ้าและปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนนั้น และหน้าที่พลเมืองดีของชาติคือหน้าที่ในการปกป้องรักษาชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ โดยการประพฤติตนอยู่ใน ศีลธรรม พร้อมเสียสละตนเองเพื่อรักษาความเป็นชาติไว้ให้ยั่งยืนเพื่อคนรุ่นหลัง เทศนาเสื่อป่านำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของคนไทยผ่านลีลาภาษาต่าง ๆ เช่น การใช้คำแสดงสถานะและบทบาทของบุคคล การใช้คำแสดงทัศนภาวะเพื่อบอกภาระหน้าที่ที่ควรกระทำ การใช้ประโยคแสดงเหตุผล หรือการใช้ประโยคซ้ำโครงสร้างเน้นย้ำความเป็นต้น

หน้าที่ต่าง ๆ ที่เทศนาเสื่อป่านำเสนอต่างมีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน เนื่องจากคนไทยถือเป็นพลเมืองของชาติไทยและคนไทยส่วนใหญ่ก็นับถือพุทธศาสนา การที่คนไทยทำหน้าที่การทำงานของตนให้ดีและทำหน้าที่ในฐานะพุทธศาสนิกชนที่ดี จึงถือเป็นการทำหน้าที่ของพลเมืองที่ดีอันจะส่งผลดีต่อประเทศชาติด้วย อย่างไรก็ตาม อาจสังเกตได้ว่าเทศนาเสื่อป่านำเสนอให้ความสำคัญกับหน้าที่ในฐานะพลเมืองของชาติมากที่สุด ดังข้อความว่า “การรบเพื่อป้องกันชาติบ้านเมืองไม่เป็นข้อที่พระพุทธร่องค์ทรงห้ามปรามเลย。” (เทศนาเสื่อป่านำ, 2463, น. 130) ซึ่งเป็นการเน้นย้ำแนวคิดเรื่องแนวคิด ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และโน้มน้าวให้คนไทยรักและพร้อมเสียสละเพื่อชาติและพระมหากษัตริย์ โดยเชื่อว่าจะเป็นการรักษาพุทธศาสนา ขณะเดียวกันก็ทำให้ผู้ที่รักชาติและจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ตั้งมั่นในพุทธศาสนาและปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี โดยเชื่อว่าเป็นการทำให้ชาติและพระมหากษัตริย์มั่นคงต่อไป

2.3 คนไทยต้องประพฤติตามหลักศีลธรรมเพื่อประโยชน์แก่ประเทศชาติ

เทศนาเสื่อป่านำเสนอแนวคิดที่คนไทยต้องประพฤติตามหลักศีลธรรมเพื่อประโยชน์แก่ประเทศชาติ แนวคิดดังกล่าวมีการนำเสนอผ่านลีลาภาษาต่าง ๆ เช่น การใช้คำที่เกี่ยวกับชาติบ้านเมือง คำที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม การใช้คำแสดงทัศนภาวะบอกความเป็นไปได้และหน้าที่ที่ควรกระทำ การใช้ประโยคซ้ำโครงสร้างเน้นย้ำความที่ทำให้เห็นประโยชน์ของการประพฤติธรรม เป็นต้น

เทศนาเสื่อป่านำให้เห็นว่าศีลธรรมเป็นสิ่งที่ทำให้คนในสังคมและประเทศชาติอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ปลอดภัย ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ดังที่ข้อความที่ว่า “ธรรมย่อมคุ้มครองผู้ที่ประพฤติเป็นธรรม, อันเปนสุภาสิตซึ่งแสดงความจริง ทั้งสำหรับบุคคล, ทั้งสำหรับคณะ, ทั้งสำหรับชาติ” (เทศนาเสื่อป่านำ, 2463, น. 113) เทศนาเสื่อป่านำสอนให้คนไทยประพฤติตนตามหลักศีลธรรมเพื่อความเจริญรุ่งเรืองและเกียรติของประเทศไทย โดยเน้นว่า “ความซื่อสัตย์” ที่แท้จริงคือการที่พลเมืองของชาติมีศีลธรรมและกระทำหน้าที่ต่อชาติ ตามคำอธิบายที่ว่า “แท้จริง ‘ซื่อสัตย์’ แปลว่าผู้ที่ควรอยู่ในเมืองได้, หรือผู้ที่เป็นพลเมืองดีนั่นเอง” (เทศนาเสื่อป่านำ, 2463, น. 115) การที่เทศนาเสื่อป่านำชี้ให้เห็นว่าความซื่อสัตย์คือการที่พลเมืองของชาติมีศีลธรรม จึงเป็นการโน้มน้าวให้ประชาชนไทยตระหนักถึงหน้าที่ของตนในการทำให้ชาติเจริญด้วยการอยู่ในธรรม โดยเฉพาะศีลธรรมตามหลักพุทธศาสนา อันจะทำให้ชาติไทยเป็นชาติที่เจริญและมีอารยะไม่ด้อยกว่าชาติอื่น และเป็นที่ชื่นชมยอมรับของนานาประเทศ ดังข้อความที่ว่า “ขอคนไทยทั้งหลาย ที่อยากเห็นความเจริญรุ่งเรืองแห่งชาติไทย จงตั้งใจปฏิบัติกิจการทั้งปวงให้อยู่ในทำนองคลองธรรม, ให้ชาติของเราและตัวของเราทุกคนได้ อาศัยธรรมเป็นเครื่องป้องกันสรรพภัยอันตราย” (เทศนาเสื่อป่านำ, 2463, น. 115)

การที่เทศนาเสื่อป่านำชี้ให้เห็นประโยชน์ของการประพฤติธรรมที่นำมาซึ่งความสงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองของชาติ นับเป็นการโน้มน้าวสั่งสอนให้คนในชาติประพฤติตามหลักศีลธรรมตามแนวทางของพุทธศาสนาซึ่งเป็นบรรทัดฐานทางศีลธรรมของคนส่วนใหญ่ในชาติ สอดคล้องกับการปลูกฝังหน้าที่ของคนไทย และส่งเสริมแนวคิดชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ นอกจากนั้น ยังเป็นการโต้กลับการล่าอาณานิคมของชาติตะวันตกที่อ้างภาระของคนผิวขาวที่ต้องปกครองชนชาติอื่นเพื่อพัฒนาให้มีความเจริญ โดยทำให้เห็นว่าชาติไทยเป็นชาติที่เจริญอย่างแท้จริงด้วยธรรมอยู่แล้ว ซึ่งคนไทยควรภูมิใจและทำให้ชาติเจริญยิ่งขึ้นด้วยการรักษาศีลธรรมต่อไป

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาลีลาภาษากับการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นชาติและพลเมืองของชาติในเทศนาเสื่อป่านำแสดงให้เห็นว่าเทศนาเสื่อป่านำมีการใช้ลีลาภาษา ได้แก่ การใช้คำและกลุ่มคำ การใช้ประโยค และการใช้ความเปรียบที่นำมาสู่การนำเสนอ “ธรรม” ที่ต่างไปจากธรรมทั่วไป แต่เป็น “ธรรม” ที่ทำให้รักและเสียสละเพื่อชาติได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นชาติและพลเมืองของชาติตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในด้านการใช้คำและกลุ่มคำ เทศนาเสื่อป่านำมีการใช้คำที่สื่อสารสำคัญของเรื่อง ได้แก่ คำที่เกี่ยวกับชาติ คำแสดงสถานะและบทบาทของบุคคล คำที่เกี่ยวข้องกับศาสนา คำที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม และคำแสดงอารมณ์ความรู้สึก นอกจากนั้นยังมีการใช้คำแสดงทัศนภาวะ การใช้คำหรือสำนวนเชื่อมความแบบเทศนาธรรม และ

การใช้คำเรียกผู้เกี่ยวข้องในบริบทการสื่อสาร ในด้านการใช้ประโยชน์ มีการใช้ประโยชน์คำถามเชิงวาทศิลป์ ประโยคแสดงเหตุผล และประโยคซ้ำโครงสร้างเน้นย้ำความ และในด้านการใช้ความเปรียบ มีการใช้ความเปรียบ แสดงสภาพหรือคุณลักษณะ และความเปรียบแสดงพฤติกรรมหรือการกระทำ ลีลาภาษาทั้งหมดดังกล่าวที่ปรากฏอยู่อย่างสม่ำเสมอสอดคล้องกันตลอดทั้งเรื่อง เมื่อประกอบกับการเรียบเรียงเนื้อหาที่มีความต่อเนื่องสัมพันธ์กันแล้ว ก็ต่างหนุนเนื่องกันในการนำเสนอแนวคิดสำคัญของเรื่องอย่างมีเอกภาพ สอดคล้องกับบริบทของเรื่องเป็นอย่างดี

ลีลาภาษาต่าง ๆ ดังกล่าวนำมาสู่แนวคิดสำคัญของเทศนาเสื่อป่าคือแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นชาติและพลเมืองของชาติที่มองว่า ความเป็นชาติไทยประกอบด้วย ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ คนไทยต้องรับผิดชอบหน้าที่ของตน เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และเป็นพลเมืองดีของชาติ และคนไทยต้องประพฤติตามหลักศีลธรรม เพื่อประโยชน์แก่ประเทศชาติ ซึ่งนับเป็นส่วนหนึ่งของการเผยแพร่ลัทธิชาตินิยมภายใต้อุดมการณ์ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาขึ้นเพื่อสร้างจิตสำนึกร่วมของ ประชาชนในชาติและสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นชาติไทย เทศนาเสื่อป่าจึงนับเป็นตัวอย่างของวรรณคดีที่มีบทบาทต่อสังคมในการสร้างสำนึกร่วมของคนในชาติและขัดเกลาความประพฤติของคนในสังคมอย่างชัดเจน

ทั้งนี้ การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเฉพาะลีลาภาษาที่นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นชาติและพลเมืองของชาติในเทศนาเสื่อป่าเท่านั้น จึงควรมีการศึกษาลีลาภาษาที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องชาติและพลเมืองในวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ หรือศึกษาเปรียบเทียบวรรณคดีต่างยุคสมัย เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างลีลาภาษา กับบทบาทหน้าที่ในการนำเสนอความคิดเกี่ยวกับชาติที่ตอบสนองอุดมการณ์ของรัฐให้กว้างขวางยิ่งขึ้นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กุสุมา รัชมณี. (2533). วิวัฒนาการด้านเนื้อหาและแนวคิดของวรรณคดีไทย. ใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, สาขาวิชาศิลปศาสตร์ (บ.ก.), เอกสารการสอนชุดวิชา พัฒนาการวรรณคดีไทย เล่ม 2 : หน่วยที่ 8-15 (พิมพ์ครั้งที่ 5) (น. 619-661). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- จิระโชค วีระสย, สุรพล ราชภัณฑารักษ์ และ สุรพันธ์ ทับสุวรรณ. (2551). รัฐศาสตร์ทั่วไป. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จุลลา อนรณ. (2513). กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมในประเทศไทย. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR). <https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/47758>
- ธงชัย วินิจจะกุล. (2556). *Siam Mapped: A History of the Geo-Body of a Nation* [กำเนิดสยามจากแผนที่: ประวัติศาสตร์ภูมิกายาของชาติ]. อาน.
- ธงชัย หวานแก้ว. (2522). การปลุกฝังความรักชาติตามที่ปรากฏในบทละครพระราชนิพนธ์ของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ]. Srinakharinwirot University Institutional Repository (SWU IR). http://thesis.swu.ac.th/swuthesis/Tha/Thongchai_W.pdf
- นพัตถร ฤทธิกาญจน์. (2544). พัฒนาการและที่มาของอำนาจอธิปไตยและผู้ใช้อำนาจอธิปไตยในประเทศไทย. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR). <https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/23323>
- ปราณี กุลละวณิชย์, กัลยา ดิงศักดิ์, ม.ร.ว., สุดาพร ลักษณะนิยานาวิน และ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2540). ภาษาทัศน (พิมพ์ครั้งที่ 4). โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2561). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ (พิมพ์ครั้งที่ 32). https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/268
- ภัชราพร ช่างแก้ว. (2530). พุทธศาสนากับการก่อตัวของรัฐไทยแบบใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR). <https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/29500>
- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2463). เทศนาเสือป่า/พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแสดง. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (2530). สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 7). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- สิริรัตน์ พุ่มเกิด. (2538). “อศวพาหุ” กับการใช้วรรณกรรมเพื่อเผยแพร่แนวความคิดและอุดมการณ์ทางการเมือง. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR). <https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/62770>
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2560). ทฤษฎีวรรณคดีวิจารณ์ตะวันตกในศตวรรษที่ 20 (พิมพ์ครั้งที่ 2). โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสกสรร โกศรี. (2557). รัฐไทยกับพลวัตการก่อตัวของเส้นเขตแดนตามแนวคิดรัฐสมัยใหม่หลังเหตุการณ์ ร.ศ.112. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR). <https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/44625>
- อัญชลี ภูษะภา. (2553). พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว : วรรณคดีกับการสร้างชาติ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัสนี พูลรักษ์. (2562). สำนวนภาษาในวรรณคดีไทยที่สัมพันธ์กับสำนวนภาษาในวรรณคดีบาลีและสันสกฤต. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR). <https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/69509>
- Leech, G. N. & Short, M. H. (2007). *Style in Fiction: A Linguistic Introduction to English Fictional Prose* (2nd ed.). Pearson longman.
- Saeed, J. I. (2003). *Semantics* (2nd ed.). Blackwell Publishing.